

ประวัติย่อของ พระไพศาล วิสาโล

เกิด ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๐๐

จบการศึกษาระดับมัธยมที่โรงเรียนอัสสัมชัญ, ปริญญาตรี ศิลปศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชา

ประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี ๒๕๒๓

ทำกิจกรรมตั้งแต่สมัยเป็นนักเรียนและนักศึกษาทั้งงานคิดงานเขียนมากมาย เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งกลุ่ม
ประสานงานศาสนาเพื่อสังคม

อุปสมบทเมื่อปี ๒๕๒๖ ที่วัดทองนพคุณ กรุงเทพมหานคร

ได้รับเป็นองค์ปาฐกในการแสดงปาฐกถาประจำปีของมูลนิธิโกมลคีมทอง ๒๕๒๗

เป็นกรรมการมูลนิธิโกมลคีมทอง ตั้งแต่ปี ๒๕๓๕

เป็นกรรมการมูลนิธิสุขภาพไทย ตั้งแต่ปี ๒๕๔๐

เป็นประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมไทย

ได้รับเป็นองค์ปาฐกของมูลนิธิ ๑๔ ตุลา ในงานปาฐกถา ๑๔ ตุลา ประจำปี ๒๕๔๗

ปัจจุบัน จำพรรษาที่วัดป่ามหาวัน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ

มีผลงานเขียนและแปลหนังสือ อาทิ ๒๕๓๔, ๒๕๔๔ (งานเขียน) สถานะและชะตากรรมของ
มนุษย์ในยุคคอมพิวเตอร์, ๒๕๓๕ (บทความเชิงวิชาการ) สุขภาพ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม,
๒๕๓๕ (บรรณาธิการ) องค์กรร่วมแห่งสุขภาพ, ๒๕๓๘ (งานเขียน) ด้วยพลังแห่งปัญญาและความรัก
, ๒๕๔๑ (งานแปล) ประตุสู่สภาวะใหม่ : คำสอนริเบตเพื่อเตรียมตัวตายและช่วยเหลือผู้ใกล้ตาย,
๒๕๔๔ (นักเขียนร่วม) ฉลาดทำบุญ, ๒๕๔๕ (งานเขียน) เส้นโค้งแห่งความสุข

เป็นบรรณาธิการและนักเขียนให้กับนิตยสารไลฟ์แอนด์เฟมิลี, จดหมายข่าวรายสัปดาห์ ธรรมานู
รักษ์, สาวิกา, เสขิยธรรม, ปาจารย์สาร

งานศึกษา ได้แก่ ปี ๒๕๓๗ เรื่อง ประวัติศาสตร์การบริโภคนิสัยในประเทศไทย, ปี ๒๕๔๖ เรื่อง
พุทธศาสนาไทยในอนาคต

เปิดหน้าต่าง สร้างสะพาน สمانใจ ทางออกจากกักตักแห่งความรุนแรงในยุคทักษิณ

พระไพศาล วิสาโล

การเคลื่อนไหวของนักศึกษาและประชาชนอันนำไปสู่เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ นับเป็นปรากฏการณ์ที่ยากจะเกิดขึ้นได้ในชั่วชีวิตของคน ๆ หนึ่ง อันที่จริงจะถูกตักต้อนกว่าหากพูดว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ยากจะเกิดขึ้นได้ในประวัติศาสตร์ของชาติ ๆ หนึ่ง ความสำคัญของเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่จนยากจะปฏิเสธได้ เสน่ห์ จามริก ได้เรียกเหตุการณ์ดังกล่าวว่า “การปฏิวัติทางวัฒนธรรม” เนื่องจากเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่ได้มุ่งต่อต้านระบอบเผด็จการเท่านั้น หากโดยพื้นฐานแล้วยังเป็น “การประท้วงโจมตีต่อหลักการทางสังคมแบบเก่าซึ่งไม่สามารถกำหนดความสัมพันธ์ของบุคคลและกลุ่มชนต่าง ๆ ให้อยู่ร่วมกันได้โดยสันติ” กล่าวอีกนัยหนึ่ง “การปฏิวัติตุลาคม ๑๖” ได้ “เรียกร้องต้องการหลักการทางสังคมใหม่ เพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติและเพื่อร่วมกันเผชิญปัญหาวิกฤตการเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งของสังคมสมัยใหม่”^๑

หลักการทางสังคมอย่างใหม่ที่อาจารย์เสน่ห์กล่าวถึง ก็คือหลักการสิทธิเสรีภาพ ซึ่งปฏิเสธความสัมพันธ์แบบเจ้าคนนายคนนั่นเอง แม้ว่าหลักการดังกล่าวจะถูกตีโต้ขัดขวางมาโดยตลอด ทำให้ประเทศก้าวถอยหลังครั้งแล้วครั้งเล่า โดยมักตามมาพร้อมกับความรุนแรง อาทิ รัฐประหารปี ๒๕๑๙ และที่ทยอยมาอีกหลายครั้ง แต่คืบไปแห่งสิทธิเสรีภาพที่การปฏิวัติตุลาคม ๑๖ ได้จุดไว้ก็ไม่เคยมอดดับไปจากจิตใจของคนไทย การเคลื่อนไหวของประชาชนในเดือนพฤษภาคม ๒๕๓๕ อันนำจุดจบมาสู่ระบอบเผด็จการรสนช. และตามมาด้วยการรณรงค์เพื่อรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนปี ๒๕๔๐ เป็นเครื่องบ่งชี้ว่ามรดกของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลายังทรงพลัง และผลพวงของการปฏิวัติเมื่อ ๓๑ ปีก่อนยังคงงอกงามอยู่ในใจของผู้คน แม้ว่าจะยังไม่มีที่ทางอยู่ในตำราเรียนหรือประวัติศาสตร์ของราชการอย่างสมเกียรติก็ตาม

ควบคู่กับหลักการสิทธิเสรีภาพ ก็คือความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ซึ่งจบลงด้วยความสูญเสียชีวิตและเลือดเนื้อของผู้คนเป็นจำนวนมาก ได้เน้นย้ำให้เราตระหนักถึงคุณค่าแห่งความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติ ขณะเดียวกันก็ฝากภาระให้ผู้ที่ยังอยู่ได้ร่วมกันหาหนทางป้องกันมิให้เลือดไหลนองแผ่นดินอีก แม้ว่าการประท้วงประท้วงกลางเมืองจะเกิดขึ้นอีก ๒ ครั้งจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาและพฤษภาคมหาโหด โดยทั้งสองห่างกันไม่ถึง ๒๐ ปี ราวกับว่าบทเรียนจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ไม่มีความหมายเลย แต่ในอีกด้านหนึ่งความสูญเสียทั้ง ๒ ครั้งดังกล่าวได้ตอกย้ำความไม่ฝืนและบทเรียนจาก ๑๔ ตุลา ว่าการแสวงหา

^๑ เสน่ห์ จามริก *ปัญหาและอนาคตของเมืองไทย* (กรุงเทพฯ: สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ๒๕๑๙) น.๓๙๕, ๓๙๗

หนทางอยู่ร่วมกันอย่างสันติเป็นภารกิจสำคัญของคนไทยทั้งชาติ การแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธีคือความจำเป็นของคนไทยทั้งมวล

อยู่ร่วมกันอย่างสันติ : หนทางที่มีอุปสรรค

เมื่อเทียบกับ ๓๑ ปีที่แล้ว ต้องนับว่าประเทศไทยได้ก้าวหน้าไปพอสมควร หลักการสิทธิเสรีภาพได้กลายเป็นพื้นฐานสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน และได้รับการยกย่องจากนานาชาติ การปกครองแบบประชาธิปไตยโดยการนำของรัฐบาลพลเรือนมีความต่อเนื่องและยาวนานกว่าทศวรรษ ขณะเดียวกันประชาชนก็มีสิทธิเสรีภาพมากขึ้น และมีส่วนร่วมในกิจการของท้องถิ่นไปจนถึงกิจการของชาติอย่างไม่เคยมีมาก่อน อย่างไรก็ตามเมื่อมองในด้านของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธีแล้ว ประเทศไทยยังก้าวไปได้ไม่ไกลเท่าไรนัก ในบางแง่กลับถอยหลังกว่าเดิมเสียอีก

จริงอยู่ความสามารถในการยุติความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์ระหว่างคอมมิวนิสต์กับเสรีนิยม โดยหลีกเลี่ยงสงครามกลางเมืองเต็มรูปแบบได้ นับเป็นความสำเร็จของสังคมไทยที่น่าสรรเสริญ แต่เมื่อต้องมาเผชิญกับความขัดแย้งอย่างใหม่ ท่ามกลางการไหลบ่าของกระแสโลกาภิวัตน์ และการเติบโตใหญ่ของอำนาจทุนซึ่งแผ่ซ่านไปทั่วทุกท้องถิ่น ปรากฏว่าสังคมไทยกลับมีข้อจำกัดอย่างชัดเจนในการแก้ไขให้ลุล่วงโดยสันติ

เป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑๕ ปีแล้วที่สังคมไทยได้พบเห็นชาวบ้านในแทบทุกจังหวัดของประเทศลุกขึ้นมาประท้วงคัดค้านโครงการต่าง ๆ ของรัฐและภาคเอกชนที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเขา เขาเหล่านั้นต้องการปกป้องทรัพยากรและวิถีชีวิตของตนเอาไว้ท่ามกลางการครอบงำจากภายนอก และจำนวนไม่น้อยก็ต้องการการเหลียวแลจากรัฐตามสิทธิที่พึงมีพึงได้ จำเพาะการเดินทางขบวนในช่วงเวลา ๓ ปี คือระหว่างเดือนตุลาคมปี ๒๕๓๖ ถึงเดือนกันยายน ๒๕๓๘ เท่าที่บันทึกได้ ปรากฏว่ามีมากถึง ๑,๔๙๓ ครั้ง เฉพาะปี ๒๕๓๘ ปีเดียว มีการชุมนุมประท้วงถึง ๗๕๔ ครั้ง โดยกว่าร้อยละ ๔๐ ของตัวเลขทั้ง ๒ ชุด เป็นการประท้วงที่เกี่ยวกับความขัดแย้งเรื่องทรัพยากรสาธารณะ อาทิ ดิน น้ำ และป่า^๒ ความถี่ของการชุมนุมประท้วงมิใช่เป็นเรื่องเลวร้ายในตัวเองหากได้รับการแก้ไขให้ลุล่วงโดยสันติ แต่ปรากฏว่าบ่อยครั้งมีความรุนแรงเกิดขึ้น และที่น่าวิตกก็คือความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากฝ่ายรัฐจนถึงกับมีการสูญเสียชีวิตและเลือดเนื้อ ทั้งนี้ยังไม่ต้องพูดถึงผู้นำชาวบ้านที่ถูกลอบฆ่าหรือถูกทำร้าย โดยมีก๊อบปู้บงการไม่ได้

รัฐบาลชุดแล้วชุดเล่าทั้งก่อนและหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ไม่มีชุดใดเลยที่ไม่เคยใช้ความรุนแรงกับผู้ประท้วงที่ชุมนุมโดยปราศจากอาวุธ และไม่มีชุดใดอีกเช่นกันที่แสดงความตั้งใจอย่างจริงจังที่จะหยุดยั้งสกัดกั้นการคร่าชีวิตของผู้นำชาวบ้านซึ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งที่เป็นข่าวและไม่เป็นข่าว สัญญาณในทางบวกหากจะมีก็มาจากหน่วยงานบางแห่งของรัฐ ซึ่ง

^๒ ประกาส ปิ่นตบแต่ง การเมืองบนท้องถนน: ๙๙ วันสมัชชาคนจนและประวัติศาสตร์การเดินทางชุมนุมประท้วงในสังคมไทย (กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก ๒๕๔๑) น. ๕, ๓๘-๓๙

พยายามหาหนทางแก้ไขความขัดแย้งดังกล่าวโดยสันติวิธี อาทิ สภาความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งได้จัดตั้งสถาบันยุทธศาสตร์สันติวิธีขึ้น เพื่อเปลี่ยนกระบวนทัศน์ความมั่นคงจากการใช้กำลังเพื่อรักษาอาณาเขต มาเป็นการใช้สันติวิธีเพื่อปกป้องวิถีชีวิตของประชาชน พร้อม ๆ กับการฟื้นฟูความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชนให้เข้มแข็งกว่าที่เป็นอยู่ อีก ๒ หน่วยงานที่นำกล่าวถึงคือ กองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งไปไกลถึงขั้นจัดการอบรมให้แก่เจ้าหน้าที่ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับผู้กำกับลงมาจนถึงครูฝึก เพื่อให้มีทักษะการจัดการฝูงชนด้วยสันติวิธี บนพื้นฐานของทัศนคติที่ว่าผู้ชุมนุมประท้วงคือเพื่อนทุกข์ มิใช่ศัตรูของบ้านเมือง ทางด้านกระทรวงมหาดไทยก็มีการอบรมระดับรองผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อให้มีทักษะในการดำเนินการกับผู้ชุมนุมโดยหลีกเลี่ยงความรุนแรงเช่นกัน

แม้ว่าความพยายามของหน่วยงานดังกล่าวจะไม่ได้ได้รับความสำคัญจากผู้นำรัฐบาลที่ผ่านมาเท่าที่ควร แต่การขึ้นมารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ของพ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตรเมื่อปี ๒๕๔๔ ได้จุดประกายความหวังว่าการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมไทยโดยสันติวิธีจะมีอนาคตที่สดใสขึ้นอย่างน้อยที่สุด การที่นายกรัฐมนตรีได้ออกไปร่วมรับประทานอาหารกับชาวบ้านสมัชชาคนจนที่ปักหลักประท้วงหน้าทำเนียบรัฐบาลนานนับเดือน ในวันแรกที่ท่านรับตำแหน่ง ก็เป็นเครื่องแสดงว่าผู้นำรัฐบาลมีความเห็นอกเห็นใจผู้ชุมนุม นับเป็นนิมิตดีที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนจากนายกรัฐมนตรีคนใด และนั่นย่อมเป็นสัญญาณว่าความทุกข์ยากของประชาชนจะได้รับการเหลียวแลและแก้ไขอย่างแท้จริงโดยรัฐบาลชุดนี้

สี่ปีแห่งความรุนแรง

แต่ในชั่วเวลาไม่นานสัญญาณดังกล่าวก็ค่อย ๆ หริ่งเป็นลำดับ จนกระทั่งเมื่อมีการใช้ความรุนแรงอย่างอุกอาจโจ่งแจ้งกับผู้ที่ชุมนุมโดยสงบเพื่อคัดค้านโครงการท่อก๊าซมาเลเซียที่หาดใหญ่ปลายปี ๒๕๔๕ ความหวังว่ารัฐบาลทักษิณจะสร้างมิติใหม่ให้แก่สังคมไทยในการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธีก็เป็นอันมอดลง การรื้อถอนขับไล่ชาวบ้านสมัชชาคนจนจากหน้าทำเนียบรัฐบาลไม่กี่เดือนหลังจากนั้น รวมถึงการเปิดไฟเขียวให้มีการเผาทำลายหมู่บ้านแม่มูนมันยีนที่บริเวณเขื่อนปากมูล ไม่ได้หมายความว่าสายสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ชุมนุมและรัฐบาลได้ขาดสะบั้นลงเท่านั้น หากยังหมายความว่าสังคมไทยได้ถอยกลับไปสู่การใช้อำนาจเพื่อสร้างความสงบราบคาบ ซึ่งประวัติศาสตร์ได้ชี้ว่าไม่มีวันยั่งยืนได้เลย

พร้อม ๆ กับการตราหน้าคาดโทษผู้ประท้วงว่าก่อความไม่สงบบ้าง ไม่รักชาติบ้าง ผู้นำชาวบ้านที่พยายามปกป้องทรัพยากรท้องถิ่น ตลอดจนผู้ที่ต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของคนเล็กคนน้อยหรือเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ก็ถูกสังหารทีละคนสองคน เพียงปีแรกที่พ.ต.ท. ทักษิณขึ้นมาบริหารประเทศ มีแกนนำชาวบ้านที่ปกป้องท้องถิ่นถูกฆ่าตาย ๖ คน และหลังจากนั้นก็

ทยอยเพิ่มเป็นลำดับ จนบัดนี้มีผู้เสียชีวิตไปแล้วไม่น้อยกว่า ๑๗ คน^๓ โดยหลังจากการสังหาร เจริญ วัดอักษรแล้ว ก็ยังมีการฆ่าผู้นำคนอื่น ๆ ตามมาอีก เป็นแต่ไม่เป็นข่าวโด่งดังเท่านั้น น่าสังเกตว่าในจำนวน ๑๗ กรณีนั้น เกี่ยวพันกับความขัดแย้งทางด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร สาธารณะถึง ๑๔ กรณี ส่วนใหญ่แล้วไม่สามารถจับตัวผู้กระทำผิดได้ และแม้จับผู้ต้องสงสัยได้ แต่แทบทั้งหมดไม่สามารถสาวไปถึงผู้บงการเบื้องหลังได้เลย

อย่างไรก็ตามความรุนแรงที่กล่าวมานี้ดูเล็กน้อยไปนิดใจเมื่อเทียบกับการฆ่าตัดตอน ในการทำสงครามกับผู้ค้ายาเสพติด ภายในช่วงเวลาเพียง ๒ เดือนคือกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม ๒๕๔๖ มีผู้เสียชีวิตกว่า ๒,๕๐๐ คน (มากเป็น ๒ เท่าครึ่งของทหารอเมริกันที่ตายในอิรักตลอด ๑๘ เดือนที่ผ่านมา) จำนวนคนที่ตายอย่างมากมานี้ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า มิได้เป็นผลจากการให้ สัญญาณไฟเขียวจากรัฐบาลโดยเฉพาะจากปากของนายกรัฐมนตรี อาทิต์คำพูดว่า “ยิงตายแล้ว เราต้องยึดทรัพย์ด้วย...การปราบยาเสพติดเราต้องเหี้ยมพอ” หรือ “ถ้าไม่เลิก (ค้ายาเสพติด) ก็ มีโอกาสถูกจัดการทุกรูปแบบ หหมดทั้งตัวหมดทั้งชีวิต”^๔ คำประกาศดังกล่าวไม่เพียงเปิดทาง ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทำตัวเป็นศาลเตี้ยจัดการกับผู้ต้องสงสัยค้ายาเสพติดเท่านั้น หากยังเปิด ช่องให้ทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและผู้ไม่ประสงค์ดีฉวยโอกาสใช้อำนาจเถื่อนกำจัดศัตรูหรือผู้ที่ขัดขวาง ผลประโยชน์ของตนอย่างสะดวกตาย (ซึ่งอาจเป็นประชาชนผู้บริสุทธิ์) โดยไม่ต้องกลัวว่าจะถูก ตรวจสอบหรือลงโทษ เนื่องจากทำรูปการณ์ให้ชวนเข้าใจว่าเป็นการฆ่าตัดตอนโดยผู้ค้ายา ด้วยกันไปเสีย แม้ว่าเกือบหนึ่งปีถัดมา ตัวเลขผู้เสียชีวิตในสงครามต่อต้านยาเสพติดของทาง ราชการจะลดลงเหลือแค่พันกว่าคน แต่นั่นก็เพราะใช้วิธีการเดียวกับการซุกหุ้น กล่าวคือเอาตัว เลขที่เหลือไปซุกไว้กับหมวดหมู่อื่นที่ไม่เกี่ยวกับยาเสพติด

นโยบายและทัศนคติที่เน้นการใช้กำลังเพื่อสร้างความสงบราบคาบ โดยไม่คำนึงถึง กระบวนการยุติธรรมหรือระบบนิติรัฐของประเทศ ดังตัวอย่างที่กล่าวมา ได้บ่มเพาะปัญหาใน หลายพื้นที่ทั่วประเทศ แต่ไม่มีที่ใดจะประทุออกมาอย่างชัดเจนเท่ากับในสามจังหวัดภาคใต้ ความไม่พอใจที่สะสมมานานได้ระเบิดออกมาเป็นการใช้กำลังประทุร้ายเจ้าหน้าที่รัฐอย่าง ต่อเนื่องนับแต่ต้นปีนี้จนมาถึงเหตุการณ์วันที่ ๒๘ เมษายน การตอบโต้ของเจ้าหน้าที่ในหลาย จุดได้จบลงด้วยการสูญเสียชีวิตของผู้ก่อความไม่สงบจำนวน ๑๐๘ คนและเจ้าหน้าที่รัฐนับสิบ ๑๐ คน แต่ก็เกิดคำถามขึ้นว่า จำเป็นหรือไม่ที่ต้องมีผู้เสียชีวิตมากถึงขนาดนั้น โดยเฉพาะที่ มัสยิดกรือเซะซึ่งมีผู้เสียชีวิตจากการล้อมปราบของเจ้าหน้าที่รัฐถึง ๓๒ คน คณะกรรมการ อิศระไต้สวนข้อเท็จจริงเหตุการณ์มัสยิดกรือเซะที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้น มีข้อสรุปว่า การกระทำของ เจ้าหน้าที่ในเหตุการณ์ดังกล่าว “น่าจะถือได้ว่าเกินสมควรแก่เหตุ”

^๓ ปิยะ สารสุวรรณ “๑๕ แกนนำชาวบ้าน เขี่ยผลประโยชน์นายทุน ก่อนถึงคิวเจริญ วัดอักษร” มติชน รายวัน วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๔๗ (อีก ๒ คนที่ตามมาคือ เจริญ วัดอักษร และสุพล ศิริจันทร์ ผู้พิทักษ์ป่า ชุมชน อ.เถิน จ.ลำปาง)

^๔ คำชี้แจงนโยบายการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดของนายกรัฐมนตรี ณ ห้องประชุมสถาบันราชภัฏสวน ดุสิต วันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๔๖

จะเห็นได้ว่า ๔ ปีมานี้สังคมไทยได้ถลำเข้าสู่ความรุนแรงลึกซึ้งขึ้นทุกที โดยที่รัฐเองก็มีส่วนอย่างมากในการก่อให้เกิดสภาพการณ์ดังกล่าว ความรุนแรงที่เกิดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่รัฐตามที่กล่าวมา เมื่อมองเชื่อมโยงกับพฤติกรรมด้านอื่น ๆ ตลอด ๔ ปีที่ผ่านมา จะพบว่า ความรุนแรงเหล่านี้มิใช่ผลพวงจากนโยบายการรักษาความสงบของรัฐบาลอย่างโดด ๆ เท่านั้น หากเป็นผลสะท้อนจากธรรมชาติพื้นฐานของรัฐไทยในยุคพ.ต.ท.ทักษิณ นั่นคือรัฐแบบอำนาจนิยม ซึ่งรวมศูนย์อำนาจทั้งหลายมาไว้ที่ผู้นำเพื่อมีอำนาจเด็ดขาดในการแก้ปัญหา อำนาจดังกล่าวมิได้เกิดจากการมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสภามากกว่า ๓ ใน ๕ เท่านั้น หากยังเกิดจากความสามารถในการกุมมุขนิมิตและแทรกแซงขัดขวางองค์กรมมหาชนอิสระต่าง ๆ จนไม่อาจทำหน้าที่ตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยิ่งกว่านั้นยังสามารถทำให้กฎหมายและรัฐธรรมนูญบางมาตราที่จำกัดอำนาจรัฐกลายเป็นหมันหรือไม่สามารถบังคับใช้ได้ ในขณะที่ร่างกฎหมายที่มุ่งกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นหรือส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนหลายฉบับก็ถูกแช่แข็งหรือเตะถ่วง ทั้งนี้ยังไม่ต้องพูดถึงอิทธิพลที่สยายแผ่ไปครอบคลุมกลไกต่าง ๆ ของรัฐอย่างครบถ้วน รวมทั้งทหาร ตำรวจ ตลอดจนวงการสื่อมวลชน ผลก็คือรัฐสามารถผลักดันโครงการหรือนโยบายต่าง ๆ อย่างสะดวก โดยไม่สนใจรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย อาทิ การผลักดันโครงการสร้างกระเช้าลอยฟ้าที่ดอยเชียงใหม่ทั้ง ๆ ที่เป็นเขตสงวนรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หรือการผลักดันโครงการสร้างถนนตัดอ่าวไทย และโครงการเมืองใหม่ นครนายก โดยไม่มีการรับฟังความเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นต้น

จากสมบูรณาญาสิทธิสู่ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

รัฐที่มีลักษณะอำนาจนิยมซึ่งรวบอำนาจเด็ดขาดไว้ในมือผู้นำ หรือที่บางท่านเรียกว่า “ลักษณะสมบูรณาญาสิทธิ” นั้น ก่อให้เกิดข้อวิตกอย่างน้อย ๒ ประการสำหรับผู้เฝ้านิติธรรม กล่าวคือ

๑. รัฐเช่นนี้มีแนวโน้มที่จะใช้ความรุนแรงกับประชาชนเมื่อกระทำการซึ่งรัฐเห็นว่า “ก่อความไม่สงบ” อาทิ การประท้วงต่อต้านนโยบายของรัฐบาล อีกทั้งมีแนวโน้มที่รัฐจะใช้กำลังในการยุติปัญหาทั้ง ๆ ที่สามารถหลีกเลี่ยงความรุนแรงได้ หรือทั้ง ๆ ที่ขัดต่อหลักนิติธรรมและสิทธิมนุษยชน
๒. การรวมศูนย์อำนาจและการปฏิเสธการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งในกระบวนการตัดสินใจของรัฐเองและในการจัดการทรัพยากรสาธารณะ ย่อมหมายความว่าโอกาสที่ประชาชนจะปกป้องผลประโยชน์ของตนหรือต่อรองบนพื้นฐานของเหตุผลและข้อเท็จจริงก็ย่อมหมดไป ผลก็คือประชาชนมักเป็นฝ่ายถูกกระทำจากมาตรการและนโยบายของรัฐ จนอาจถึงขั้นสูญเสียวิถีชีวิตหรือปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต

ทั้ง ๒ ประการที่กล่าวมาล้วนเป็นความรุนแรงทั้งสิ้น ความรุนแรงประการแรกนั้นเป็น

สิ่งที่เห็นได้ชัด และเราได้เห็นมาแล้วตลอด ๔ ปีที่ผ่านมา ส่วนความรุนแรงประการที่สองนั้น แม้จะไม่ใช้ความรุนแรงทางกายภาพที่ทำให้เลือดตกยางออก แต่ก็บั่นทอนชีวิตและความเป็นมนุษย์อย่างร้ายแรง จัดว่าเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ความรุนแรงประการหลังแม้จะไม่ทำให้เลือดตกยางออกโดยตรง แต่มักจะบีบคั้นให้ผู้ถูกกระทำต้องลุกขึ้นมาประท้วง ต่อต้าน ซึ่งมักจะลงเอยด้วยการถูกตอบโต้อย่างรุนแรงจากรัฐ หากไม่ก็ลุกลามจนกลายเป็นการลุกขึ้นสู้ด้วยกำลังอาวุธ ดังการต่อสู้ของกองกำลังคอมมิวนิสต์ และล่าสุดคือการก่อความไม่สงบในภาคใต้

พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ประกาศว่า จะ “คิดใหม่ ทำใหม่ เพื่อไทยทุกคน” โดยนำเสนอนโยบายต่าง ๆ มากมายที่ถูกใจประชาชน แต่บัดนี้ก็ปรากฏชัดแล้วว่า นโยบายอย่างหนึ่งที่ไม่ได้ประกาศ แต่รัฐบาลทักษิณถือว่ามีความสำคัญอย่างมาก ในการแก้ไขปัญหาของประเทศ ได้แก่การรวบอำนาจเด็ดขาดไว้กับผู้บริหาร ซึ่งก็คือการสร้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ขึ้นมานั่นเอง วิธีดังกล่าวแท้จริงมิใช่การคิดใหม่ทำใหม่แต่อย่างใด เพราะรัชกาลที่ ๕ ได้เคยทำมาแล้วเมื่อร้อยกว่าปีก่อน และต่อมาจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ดำเนินรอยตามโดยอาศัย “ระบอบปฎิวัติ” ที่ตนสถาปนาขึ้นมาจากการรัฐประหาร น่าสังเกตว่าทั้ง ๒ กรณีดังกล่าวเกิดขึ้นท่ามกลางกระแสโลกที่ร้อนแรงและเป็นอันตรายต่อประเทศไทย ได้แก่การคุกคามของลัทธิอาณานิคม และการเกิดสงครามเย็น (ซึ่งผู้นำไทยมองว่าเกิดจากการคุกคามของคอมมิวนิสต์นอกประเทศ) ความสำเร็จของรัชกาลที่ ๕ ในการรักษาบ้านเมืองไม่ให้ตกเป็นอาณานิคมของต่างชาติอีกทั้งยังนำพาประเทศไทยสู่ความทันสมัยก็ดี “ความสำเร็จ” ของจอมพลสฤษดิ์ ในการทำบ้านเมืองให้สงบราบคาบพร้อมกับการวางพื้นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ จนเป็นที่กล่าวขานอย่างชื่นชมทุกวันนี้ก็ดี ทั้ง ๒ กรณี (รวมทั้งความสำเร็จของสี กวนยิวและมหาธีร์) น่าจะเป็นแรงบันดาลใจให้พ.ต.ท.ทักษิณมีศรัทธาเลื่อมใสในอำนาจรัฐที่รวมศูนย์ว่าจะสามารถแก้ปัญหาของประเทศได้เช่นเดียวกับอดีต เพราะปัจจุบันประเทศไทยก็กำลังเผชิญกับกระแสโลกที่สามารถเป็นภัยคุกคามได้เช่นเดียวกับที่เมืองไทยในยุคผู้นำทั้งสองได้เคยประสบมาแล้ว เป็นแต่ว่าคราวนี้กระแสโลกดังกล่าวมีชื่อว่าโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีการต่อสู้ช่วงชิงทางเศรษฐกิจเป็นด้านหลัก หากใช้การเมืองและการทหารดังในอดีตไม่

พ.ต.ท.ทักษิณ ต้องการอำนาจรัฐแบบเด็ดขาด เพื่อจะได้ใช้ “พระเดช” และ “พระคุณ” ในการบริหารประเทศอย่างเต็มที่ ในด้านหนึ่งรัฐบาลทักษิณใช้อำนาจรัฐที่รวมศูนย์ในการทำสงครามกับผู้ค้ายาเสพติดแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ขณะเดียวกันก็ทำสงครามแบบไม่ประกาศกับแกนนำชาวบ้านและองค์กรพัฒนาเอกชนที่บังอาจประท้วงคัดค้านนโยบายรัฐ และหากจำเป็นก็ไม่ลังเลใจที่จะใช้อำนาจในมือจัดการกับผู้มือิทธิพลที่ไม่สยบต่อผู้นำ ในอีกด้านหนึ่งรัฐบาลก็ใช้อำนาจที่มากล้นเพื่อให้ความอุปถัมภ์แก่ชาวบ้าน ผ่านโครงการเอื้ออาทรต่าง ๆ รวมทั้งนำเงินนอกงบประมาณมาแจกจ่ายชาวบ้าน อย่างสะดวกง่ายดาย โดยไม่ต้องห่วงจะมีผู้ขัดขวาง (เช่นนำเงินหยวนมาแจกทุนการศึกษาแก่ครอบครัวที่มีรายได้น้อย) แนนอนอนานิสสงส์ จากอำนาจรัฐที่ไร้การทัดทานย่อมตกอยู่แก่ประชาชนกลุ่มอื่น ๆ ด้วยโดยเฉพาะกลุ่มทุน นักการเมือง และข้าราชการอย่างไม่ต้องสงสัย อำนาจที่ไร้ผู้ทัดทานขัดขวางนี้แหละทำให้

รัฐบาลทักษิณก้าวมาสู่ฐานะผู้สรรผลประโยชน์ให้แก่บุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในชาติ ดังธีรยุทธ บุญมี ได้ตั้งข้อสังเกตรัฐบาลทักษิณว่า “ในปัจจุบันรัฐบาลกลับเป็นผู้ผูกขาดการจัดสรรผลประโยชน์ เศรษฐกิจต่าง ๆ ของประเทศเกือบจะโดยผู้เดียว โดยดูเหมือนจะได้รับฉันทานุมัติจากเสียง สังคมด้วย”^๕

มองจากจุดยืนของผู้ปกครอง ประเทศไทยในยามนี้ต้องการผู้บริหารที่มีอำนาจเด็ดขาด เพื่อนำรัฐนาวาฝ่ากระแสโลกาภิวัตน์อันเชี่ยวกราก วิกฤตเศรษฐกิจปี ๒๕๔๐ ได้ให้ บทเรียนแก่คนไทยทั้งชาติว่ากระแสโลกาภิวัตน์นั้นไม่ปรานีใคร มันสามารถซัดกระหน่ำประเทศ ให้ล้มจมได้ในชั่วพริบตา แม้เศรษฐกิจของชาติจะฟื้นฟูขึ้นมาแล้วแต่อนาคตก็ยังไม่มีความไม่ แน่นนอนสูง โลกาภิวัตน์ได้นำพาประเทศไทยสู่สนามแข่งขันทางเศรษฐกิจที่มีเดิมพันสูงมากและ นับวันจะมีความเข้มข้นมากขึ้น ในสายตาของพ.ต.ท.ทักษิณ ความมั่งคั่งของชาติอยู่ที่ผู้นำที่มี อำนาจรัฐเด็ดขาดอยู่ในมือเพื่อผลักดันประเทศให้ก้าวไปข้างหน้าอย่างรวดเร็ว ผิดไปจากนี้ ประเทศชาติย่อมเสี่ยงต่อการถูกทิ้งให้อยู่ข้างหลัง

ด้วยทัศนคติเช่นนี้ จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่พ.ต.ท.ทักษิณ จะมองการชุมนุมประท้วง รัฐบาลว่าเป็น “ความวุ่นวาย” หรือ “อนาธิปไตย” มองการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลว่าเป็นการ ไม่รักชาติ และมองการใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญว่าเป็นอุปสรรคต่อการบริหารประเทศ ผลก็คือรัฐบาลพร้อมจะละเมิดสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชนที่เห็นแย้งและขัดขวาง รัฐบาล มีพักต้องพูดถึงการละเมิดสิทธิเสรีภาพในร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สิน

เศรษฐกิจมิติเดียว

“ประชาธิปไตยไม่ใช่เป้าหมายของผม” พ.ต.ท. ทักษิณเคยประกาศไว้ ในทัศนะของ ท่านประชาธิปไตยเป็นเพียงแค่อยานพาหนะหรือมรรควิธีเท่านั้น ซึ่งมีนัยยะว่าสามารถ เปลี่ยนแปลงหรือละทิ้งได้ คำถามคือ ถ้าเช่นนั้น เป้าหมายของท่านคืออะไร ? ท่านเคยตอบว่า คือความผาสุกของประชาชน แต่เมื่อมองจากผลงานตลอด ๔ ปีที่ผ่านมา เป้าหมายสูงสุดของ รัฐบาลนี้ น่าจะได้แก่ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งวัดเป็นตัวเลขได้

เป็นการยากที่จะอธิบายได้ว่า การเอาห่วยเถื่อนขึ้นมามนดินหรือการผลักดันให้มี ศาลินอฎกกฎหมายนั้น ช่วยให้ประชาชนมีชีวิตที่ผาสุกได้อย่างไร แต่นโยบายดังกล่าวดูมี สมเหตุสมผลขึ้นมาทันทีเมื่ออธิบายว่ามันจะทำให้เศรษฐกิจของชาติเติบโตขึ้น นี่คือเหตุผลว่า เหตุใดรัฐบาลจึงละเลยปัญหาวัยรุ่น ความแตกสลายของครอบครัว และไม่สนใจปฏิรูปการศึกษา แต่กลับมีนโยบายใหม่ ๆ ทางด้านเศรษฐกิจออกมาไม่หยุดหย่อน ในขณะที่รัฐบาลประกาศว่า การพัฒนาเชื้อเพลิงแก๊สโซฮอลเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องยกขึ้นเป็นวาระแห่งชาติ แต่ความถดถอย ทางสติปัญญาและจริยธรรมของเยาวชนซึ่งถึงขั้นวิกฤตแล้วกลับถูกเพิกเฉย

---

^๕ ธีรยุทธ บุญมี “การปลดปล่อยกระบวนทัศน์การพัฒนาประเทศจากการครอบงำโดยตะวันตก” มติชนสุด สัปดาห์ ฉบับที่ ๑๒๐๕ ,๑๙ กันยายน ๒๕๔๖ น.๒๖

ไม่มีอะไรที่สำคัญสำหรับรัฐบาลทักษิณเท่ากับเรื่องเศรษฐกิจ นโยบายสำคัญ ๆ ล้วนมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายหลัก วัตถุประสงค์ในการแก้ปัญหาความยากจนในชนบทก็มีใช้อะไรอื่น หากเพื่อส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศที่เอื้อต่อการลงทุนจากต่างชาติ ดัง พ.ต.ท.ทักษิณได้เคยกล่าวต่อนักลงทุนในญี่ปุ่นว่า “การปรับปรุงคุณภาพชีวิตในระดับรากหญ้า จะก่อให้เกิดสภาพสังคมที่มั่นคง เป็นตั้งเบาะกันกระแทก ความราบรื่นทางสังคมจะช่วยปกป้อง และส่งเสริมการลงทุนของท่านจากความผันผวนของเศรษฐกิจโลก”^๖ และอีกตอนหนึ่งในปาฐกถาที่ฮ่องกงว่า “การจัดความยากจนเป็นเป้าหมายหลักประการหนึ่งของนโยบายเศรษฐกิจสังคม มันเป็นหลักศิลารากในการฟื้นฟูบูรณะและสร้างสภาพทางสังคมที่มั่นคง .....สภาพสังคมที่เข้มแข็งมั่นคงจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างความมั่นใจของนักลงทุน และเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของบรรยากาศการลงทุนที่เอื้ออำนวยและพึงปรารถนา”^๗

ด้วยเหตุผลที่ต้องการสร้างสภาพสังคมที่สงบราบรื่น อันเอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังกล่าวมาแล้วนี้เอง นโยบายปราบปรามผู้ค้ายาเสพติดจึงเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับมาตรการใช้ความเด็ดขาดกับกลุ่มประชาชนที่ลุกขึ้นมาประท้วงคัดค้านรัฐบาล ผลก็คือรัฐบาลสามารถผลักดันโครงการต่าง ๆ ได้อย่างสะดวก ทั้ง ๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชนอย่างมหาศาล อาทิ การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี (FTA) กับนานาประเทศอย่างรวดเร็ว

การแข่งขันกันอย่างดุเดือดของประเทศต่าง ๆ ในยุคโลกาภิวัตน์เรียกร้องความฉับไวของผู้นำประเทศในการตัดสินใจก็จริง แต่ในเวลาเดียวกันก็ต้องไม่ลืมว่าความซับซ้อนหลากหลายขององค์ประกอบต่าง ๆ ในกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้จำเป็นต้องมีความรอบคอบอย่างยิ่งในการตัดสินใจและดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ ในยุคที่ผู้คนมีความหลากหลายและผลประโยชน์แตกต่างกันแม้ในชุมชนเดียวกัน นโยบายทางเศรษฐกิจหนึ่ง ๆ ย่อมส่งผลให้คุณและโทษต่อกลุ่มต่าง ๆ แตกต่างกัน แม้รัฐบาลจะประสบความสำเร็จในการทำให้เศรษฐกิจขยายตัวได้จริง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกภาคส่วนในประเทศจะได้รับประโยชน์ไปเสียทั้งหมด มีพักต้องกล่าวว่าประโยชน์ที่ได้รับนั้นเป็นธรรมหรือไม่

ในยามที่รัฐสถาปนาตนเป็นผู้ผูกขาดการจัดสรรผลประโยชน์แก่กลุ่มคนต่าง ๆ ในชาติ สิ่งที่น่าเป็นห่วงก็คือข้อเท็จจริงที่ว่า รัฐบาลทักษิณมิได้มีลักษณะสมบูรณ์ตามทฤษฎีในทางการเมืองเท่านั้น หากยังเป็นตัวแทนของกลุ่มทุนใหญ่ระดับชาติ ดังนั้นจึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่ต้องมองเศรษฐกิจจากภูมิหลัง ประสบการณ์ และจุดยืนของนักธุรกิจ ซึ่งย่อมแตกต่างจากประชาชนส่วนใหญ่ เมื่อผนวกกับอำนาจทางการเมืองที่รวมศูนย์อยู่แล้ว จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่รัฐบาลทักษิณจะมีนโยบายทางเศรษฐกิจที่โอนเอียงไปทางภาคธุรกิจอย่างเห็นได้ชัด กระจุกอยู่ผู้มีโครงการเอื้ออาทรแก่ประชาชนระดับล่างมากมาย แต่เงินที่ใช้ในโครงการดังกล่าวมี

^๖ อ้างและแปลจาก Pasuk Phongpaichit & Chris Baker *Thaksin: The Business of Politics in Thailand* (Chiang Mai: Silksworms 2004) p.133

^๗ อ้างและปรับปรุงจาก เกษียร เตชะพีระ “วิพากษ์นโยบายประชานิยมเพื่อทุนนิยมของรัฐบาลทักษิณ” วารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๔๗ น. ๒

สัดส่วนแค่ ๑ ใน ๒๐ ของเงินที่ใช้ไปในการก่อหนี้ภาคธุรกิจระดับบน (อาทิ การให้เงินเกือบ ๘ แสนล้านแก่บริษัทบริหารสินทรัพย์เพื่อแก้หนี้เสีย หรือการจัดตั้งกองทุนวายุภักษ์ การสร้างเมืองใหม่ ฯลฯ)^๔

แต่นั้นยังไม่สำคัญเท่ากับการมีนโยบายที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มทุนโดยผลักภาระให้ประชาชนระดับล่าง อาทิ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจเพื่อผลักดันเข้าตลาดหุ้น โดยมีแนวโน้มว่าค่าบริการจะแพงขึ้น การทำเขตการค้าเสรีกับประเทศรายวย ซึ่งนับวันจะทำให้เกษตรกรรายย่อยล้มละลายเพราะการไหลบ่าท่วมท้นของสินค้าการเกษตรจากต่างประเทศที่มีราคาถูกกว่า นอกจากนี้ยังมีนโยบายที่เปิดโอกาสให้กลุ่มทุนต่าง ๆ เข้าไปแสวงหาผลประโยชน์จากประชาชนระดับล่าง ตลอดจนแย่งชิงทรัพยากรท้องถิ่นที่ชาวบ้านต้องพึ่งพิง ได้อย่างเข้มข้นและกว้างขวางขึ้น ดังเห็นได้จากโครงการต่าง ๆ ที่ก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน อาทิ โครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย โครงการเหมืองแร่ไปแตช ตลอดจนโรงโม่หินในหลายจังหวัดซึ่งประชาชนพากันประท้วงจนแกนนำถูกฆ่าตายหลายคน ทุกวันนี้โครงการและกิจการเหล่านี้ยังดำเนินต่อไปได้ตามปกติ ทั้งหมดนี้กำลังบอกเราว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เอาเปรียบประชาชนระดับล่างอยู่แล้วนับวันจะก่อความทุกข์ยากแก่เขาเหล่านั้นมากขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง นโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลได้ทำให้ความรุนแรงเชิงโครงสร้างขยายตัวและกระชับแน่นอีกชั้นหนึ่งนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วในส่วนที่เป็นผลจากการรวบอำนาจเด็ดขาดทางการเมือง

วิธีการคือตัวปัญหา

การรวบอำนาจแบบสมบูรณาญาสิทธิโดยรัฐนาวาอยู่ในมือผู้นำแต่ผู้เดียว อาจเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการนำพาประเทศให้รอดพ้นจากลัทธิล่าเมืองขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ แต่กลายเป็นปัญหาเมื่อมาถึงยุคจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งทำให้สังคมไทยมีความร้าวฉานกันมากขึ้น แม้ภายนอกจะดูสงบราบคาบก็ตาม ยิ่งมาถึงยุคโลกาภิวัตน์ด้วยแล้ว สมบูรณาญาสิทธิเช่นนี้ก็กลับกลายเป็นตัวสร้างปัญหายิ่งกว่าจะแก้ปัญหา สังคมไทยในเวลานี้มีความซับซ้อนกว่าแต่ก่อนมาก ความซับซ้อนดังกล่าวได้นำไปสู่ความขัดแย้งอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน นอกจากความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายและโครงการต่าง ๆ ของรัฐแล้วยังมีความขัดแย้งระหว่างประชาชนด้วยกันเอง ไม่ว่าจะมีความเห็นทางเศรษฐกิจสังคมเหมือนกันหรือต่างกัน ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวเนื่องกับการใช้ทรัพยากร อาทิ การแย่งใช้น้ำระหว่างชาวเขากับชาวนาบนพื้นที่ราบ ระหว่างชาวนาที่อยู่เหนือเขื่อนกับที่อยู่ใต้เขื่อน หรือความขัดแย้งระหว่างชาวประมงกับชาวไร่ชาวนาหลังจากมีการสร้างเขื่อน ยังไม่ต้องพูดถึงความขัดแย้งระหว่างชนบทกับคนเมืองเกี่ยวกับโรงไฟฟ้า เขื่อน และการกำจัดขยะ นอกจากนี้ยังมีความขัดแย้งที่ซ้อนทับอีกชั้นหนึ่ง คือความขัดแย้งระหว่างคนรวยกับคนจนซึ่งนับวันจะมีช่องว่างกว้างขึ้นซึ่งทำให้ประเทศไทยติดอันดับเลวร้ายที่สุดประเทศหนึ่งของโลกในด้านการกระจายรายได้ โดย

^๔ ธีรยุทธ บุญมี “๔ ปีระบอบทักษิณ” มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับที่ ๑๒๕๐, ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๔๗ น.๑๐

แข่งหน้าประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซียด้วยซ้ำ^๙ ความขัดแย้งทั้ง ๓ ประการซึ่งซับซ้อน สถาอานันท์เรียกว่า “ไตรลักษณ์แห่งความขัดแย้ง”^{๑๐} เป็นลักษณะโดดเด่นของสังคมไทยในปัจจุบัน ยังมีกระแสโลกาภิวัตน์เข้ามากระทบด้วยแล้ว ความขัดแย้งดังกล่าวจะรุนแรงขึ้น เนื่องจากประชาชนแต่ละกลุ่มแต่ละภาคส่วนมีความสามารถแตกต่างกันในการปรับตัว หาประโยชน์ และปกป้องตนเองจากกระแสโลกาภิวัตน์

ความขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์และทรัพยากรดังกล่าวเป็นเพียงหนึ่งในบรรดาความขัดแย้งอีกมาก ซึ่งมีอาจแก้ไขได้ด้วยอำนาจอธิปไตยของรัฐ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาว่ารัฐบาลชุดนี้เต็มไปด้วยนักธุรกิจระดับชาติ จำเพาะพ.ต.ท.ทักษิณเองมีสินทรัพย์ถึง ๖๐,๐๐๐ ล้านบาท ขณะที่รายได้เฉลี่ยของคนไทยเมื่อปี ๒๕๔๒ มีเพียง ๓,๕๐๐ บาทต่อเดือนเท่านั้น การที่รัฐจะตั้งตัวเป็นผู้ผูกขาดการจัดสรรผลประโยชน์ในชาติแต่เพียงผู้เดียว ย่อมยากที่จะเป็นไปอย่างชอบธรรมและเท่าเทียม เพราะผลประโยชน์ของนักธุรกิจเองก็เชื่อว่าจะไปด้วยกันได้กับผลประโยชน์ของประชาชนส่วนที่เหลือ ข้อเท็จจริงที่ว่าสินทรัพย์ของบริษัทในเครือตระกูลชินวัตรเพิ่มขึ้นถึง ๒๐๐% ในเพียงปีเดียวคือปี ๒๕๔๖ มียอดรวมถึง ๔ แสนล้านบาท ขณะที่หนี้ครัวเรือนของคนไทยเพิ่มขึ้นเกือบ ๑๐๐% จาก ๘๔,๖๐๓ เป็น ๑๖๗,๐๔๗ บาทในช่วงเวลา ๒ ปี (๒๕๔๕-๒๕๔๗) โดยสัดส่วนหนี้ต่อรายได้เพิ่มจาก ๕๑% เป็น ๖๒%^{๑๑} ย่อมชี้ชัดถึงความไม่เท่าเทียมกันในการจัดสรรผลประโยชน์ของรัฐบาลทักษิณ

มองในแง่รายได้ คนไทยดูเหมือนจะรวยขึ้น แต่เมื่อมองในแง่หนี้สิน คนไทยดูจะยากจนลง นโยบายเศรษฐกิจต่าง ๆ ของรัฐบาลอาจช่วยให้ประชาชนมีรายได้มากขึ้น แต่ตราบไต่ที่ไม่ได้แต่ต้องโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองที่ไม่เท่าเทียมกัน ความรุนแรงเชิงโครงสร้างก็จะไม่ลดลง มีแต่จะเพิ่มขึ้นตามช่องว่างที่กว้างขึ้นระหว่างคนรวยกับคนจน การลดทอนความรุนแรงเชิงโครงสร้างนั้นมิอาจทำได้ด้วยอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดของรัฐ ขณะที่การเอาเงินและโครงการพัฒนาต่าง ๆ หว่านลงไปตามบัญชาของรัฐ นอกจากจะไม่ได้ผลแล้ว ยังอาจทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงไป เพราะสุดท้ายผลประโยชน์ส่วนใหญ่ก็ไปตกอยู่กับผู้ที่ได้เปรียบอยู่แล้วจากโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองที่ไม่เป็นธรรม ความไม่สงบในภาคใต้ในเวลานี้เป็นผลพวงที่ปรากฏอย่างชัดเจนจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองที่ไม่เป็นธรรมซึ่งหมักหมมสะสมมาเป็นเวลาช้านาน ขณะเดียวกันมันก็ชี้ว่าอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดของรัฐไม่อาจแก้ปัญหาได้ แม้

---

^๙ อ้างจาก เสกสรรค์ ประเสริฐกุล “การเมืองภาคประชาชนในยุคโลกาภิวัตน์: หลักการและความจำเป็นทางสถานการณ์” ใน เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง บ.ก. *รัฐชนทักษิณ ๒* (กรุงเทพฯ: ขอคิดด้วยคน ๒๕๔๗) น.๑๕๙

^{๑๐} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ *อาวุธมีชีวิต?: แนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง* (กรุงเทพฯ: ฟ้ายูนิกัน ๒๕๔๖) น.๑๓๖

^{๑๑} อ้างจาก เสกสรรค์ ประเสริฐกุล “การเมืองภาคประชาชนในยุคโลกาภิวัตน์: หลักการและความจำเป็นทางสถานการณ์” ใน เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง บ.ก. *รัฐชนทักษิณ ๒* (กรุงเทพฯ: ขอคิดด้วยคน ๒๕๔๗) น.๑๕๙ และ สิริวิษณุ “หนี้ครัวเรือนสูง แต่ไม่เสียดาย” *เนชั่นสุดสัปดาห์* ฉบับที่ ๖๔๑ น.๑๖-๑๗

จะมีการทุ่มเงินลงไปควบคู่กันก็ตาม นี่ก็เช่นเดียวกับการปราบคอมมิวนิสต์ในชนบทไทยเมื่อ ๓๐-๔๐ ปีก่อนซึ่งแม้จะใช้กำลังทหารควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเน้นโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน เขื่อน ไฟฟ้า แต่ก็ไม่สามารถหยุดยั้งการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ได้ จนเมื่อมีคำสั่ง ๖๖/๒๕๒๓ ออกมา ทั้ง ๒ กรณีเป็นตัวอย่างชัดเจนว่า อำนาจรัฐและเม็ดเงิน ไม่อาจสร้างความสงบได้ トラบใดที่ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หรือโครงสร้างที่ก่อความรุนแรงทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง ยังไม่ได้รับการแก้ไข

อำนาจรัฐและเม็ดเงินนั้น อย่างมากก็สร้างได้แต่ความสงบแบบราบคาบ แต่ไม่สามารถทำให้เกิดความสงบอย่างสมานฉันท์ได้ ทั้งนี้ก็เพราะทั้ง ๒ ประการนี้ไม่สามารถเป็นเครื่องมือขจัดความรุนแรงเชิงโครงสร้างได้เลย ยิ่งนำเอามาใช้เป็นเครื่องมือผลักดันนโยบายที่ให้ประโยชน์แก่กลุ่มคนที่ได้เปรียบอยู่แล้วในสังคม พร้อมกับผลักรังแกประชาชนระดับล่าง ก็เท่ากับเพิ่มความรุนแรงเชิงโครงสร้างให้มากขึ้น ซึ่งในที่สุดย่อมระเบิดออกมาเป็นความรุนแรงทางกายภาพในที่สุด ที่น่าวิตกก็คือทั้งอำนาจรัฐและเม็ดเงินเป็นเครื่องมือที่พ.ต.ท.ทักษิณเชื่อมั่นและไว้วางใจมากที่สุด จะด้วยภูมิหลังทั้งในฐานะตำรวจและนักธุรกิจ หรือเพราะความหลงใหลในความสำเร็จของผู้นำอย่างจอมพลสฤษดิ์ก็ตาม การติดยึดกับ ๒ วิธีการดังกล่าวในขณะที่กุมอำนาจรัฐอย่างเต็มที่จึงมีแต่จะนำพาสังคมไทยสู่ความขัดแย้งที่ลุกลามและรุนแรงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

คิดใหม่ทำใหม่เพื่อออกจากความรุนแรง

ประเทศไทยกำลังถลำสู่วังวนแห่งความรุนแรงลึกขึ้นทุกที เป็นวังวนที่นับวันจะถอนตัวออกมาได้ยากขึ้นตราบใดที่รัฐบาลทักษิณยังยึดติดในวิธีคิดและวิธีทำอย่างเดิม ๆ ทั้งวิธีคิดและวิธีทำอย่างเดิม ๆ นี้แหละที่เป็นกับดักให้รัฐบาลจมติดอยู่กับการสร้างความรุนแรงเชิงโครงสร้างมากขึ้น และหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องใช้ความรุนแรงทางกายภาพกับประชาชนในที่สุด ผลก็คือนำพาทั้งประเทศให้ติดกับดักแห่งความรุนแรงเหล่านี้ไปด้วยกันทั้งหมด

รัฐบาลทักษิณมีแนวโน้มว่าจะอยู่คู่ประเทศไทยอีก ๔ ปีเป็นอย่างน้อย ประเทศไทยจะติดกับดักแห่งความรุนแรงไปได้นานเท่าไร ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับพ.ต.ท.ทักษิณเองด้วย หากท่านต้องการนำพาประเทศไทยออกจากกับดักแห่งความรุนแรง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคิดใหม่และทำใหม่ให้ต่างจากเก่า โดยเฉพาะก็ประเด็นต่อไปนี้

๑. การมีวิสัยทัศน์ที่รอบด้าน ไม่ใช่มีแต่เศรษฐกิจเพียงมิติเดียว

พ.ต.ท.ทักษิณมีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าที่จะเพิ่มตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยวิธีการใดก็ได้ จนไม่สนใจว่าจะก่อปัญหาตามมาอย่างไรบ้าง จะเรียกว่านี่คือยุทธศาสตร์หลักประการเดียวก็ได้ของพ.ต.ท.ทักษิณ การจดจ่อกับเรื่องนี้เป็นหลักทำให้พ.ต.ท.ทักษิณมองไม่เห็นเหตุผลใดที่จะต้องพลิกแผ่นดินตามล่าตำรวจกาญจนบุรีที่ฆ่าฝรั่ง ๒ คนเมื่อเดือนกันยายนที่ผ่านมา นอกจากเหตุผลที่ว่าทำให้ภาพพจน์ของชาติเสียหายและกระทบต่อการท่องเที่ยว

ปัญหาความไม่สงบในภาคใต้ก็เคยถูกมองในแง่ที่มาแล้วเช่นกัน และที่ตอนนี้กำลังทำสงครามกับใช้หัวदनก็มีใช่เพราะอะไรอื่น หากเพราะมันกำลังเป็นภัยต่อการส่งออกและการท่องเที่ยว เป็นเพราะเหตุผลเดียวกันนี้ใช่ไหมที่รัฐบาลพยายามปกปิดข่าวนี้เมื่อปลายปีที่แล้ว จนทำให้ใช้หัวदनกระบาดไปทั่วประเทศ จนมีคนตายหลายคน ใก้ตายหลายสิบล้านตัว และเป็นปัญหา ยืดเยื้อมากระทั่งทุกวันนี้

แต่ที่กล่าวมานั้นไม่ใช่เป็นปัญหามากเท่ากับการพยายามทำให้เศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็วโดยสร้างปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น การนำเงินนอกระบบเข้ามาอยู่ในระบบด้วยการดึงเอาห่วยเถื่อนขึ้นมาจากบดินและการพยายามทำให้ค่าสิโนถูกกฎหมาย การส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการเปิดอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโดยไม่สนใจผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมภาคธุรกิจที่มีความสามารถในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจได้มากกว่า (อาทิ ภาคอุตสาหกรรม ภาคโทรคมนาคม) โดยผลกระทบให้แก่ภาคเกษตรกรรมหรือก้อปัญหา แก่เกษตรกรรายย่อยและคนจน อาทิ การเร่งรัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับประเทศต่าง ๆ และการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ในทำนองเดียวกันการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านละล้าน ธนาคารคนจน และโครงการเอื้ออาทรต่าง ๆ ก็เป็นความพยายามของรัฐบาลที่จะกระตุ้นการบริโภคเพื่อให้ภาคอุตสาหกรรมขยายตัวเร็วขึ้น แต่ประชาชนระดับล่างกลับมีหนี้สินพอกพูนมากขึ้น และที่กำลังจะเกิดขึ้นก็คือการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้เงินตราจากเศรษฐกิจนอกระบบไหลเข้าสู่เศรษฐกิจในระบบ ทำให้ตัวเลขจีดีพี(ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ)เพิ่มขึ้น

เป็นเพราะติดยึดหลงใหลกับตัวเลขจีดีพีอย่างเต็มที่นี้เอง จึงมักมองปรากฏการณ์ต่าง ๆ แต่เพียงในแง่ที่ว่ามันจะส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงง่ายมากที่พ.ต.ท.ทักษิณจะอ่านใจข้อยของสังคมผิดพลาด เช่น เมื่อมีการประท้วงของชาวบ้าน หรือการใช้สิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตย ก็จะมองไปในแง่ลบทันทีว่าเป็นความวุ่นวาย แทนที่จะมองว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นภาพสะท้อนของความทุกข์ของประชาชนและความไม่ชอบธรรมในการจัดสรรผลประโยชน์ในประเทศ ซึ่งรัฐบาลจะต้องเข้ามาดูแลแก้ไข ไม่ใช่ไปห้าม เขาเคลื่อนไหวหรือปิดปากเขา

การมองให้เห็น “ภาพรวมทั้งระบบ” อันเป็นวลียอดนิยมของพ.ต.ท.ทักษิณนั้น เป็นสิ่งที่ทำนองเองจำเป็นต้องนำมาใช้ในในการบริหารประเทศด้วย กล่าวคือไม่ควรมองว่าความผาสุกของประชาชนนั้นมีแต่มิติทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากยังประกอบไปด้วยมิติอื่น ๆ อีกมาก อาทิ มิติทางวัฒนธรรม จริยธรรม สิทธิเสรีภาพ สุขภาพพลานามัย สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ความเจริญก้าวหน้าของประเทศและความผาสุกของประชาชนมิได้อยู่ที่การยกระดับรายได้ของประชาชนให้ทัดเทียมประเทศโลกที่ ๑ หรืออยู่ที่การเป็นประเทศที่นำลงทุนมากที่สุดในโลกเท่านั้น ที่สำคัญกว่านั้นก็คือการทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความมั่นคงในการดำเนินชีวิตปลอดภัยจากอาชญากรรม มีสิ่งแวดล้อมที่ปราศจากมลภาวะ ครอบครั้วและชุมชนมีความเข้มแข็ง สิทธิมนุษยชนได้รับการเคารพ ผู้คนมีความเอื้ออารีและขันติธรรม เด็กและเยาวชนมี

คุณภาพชีวิตที่ดี ไม่ถูกปล่อยไปตามยถากรรม หรือตกเป็นเหยื่อของบริโภคนิยม ประชาชนมีทัศนคติที่ดีในการทำงานและดำเนินชีวิต ไม่คิดรวยทางลัดด้วยอบายมุขหรือการคิดโกง เป็นต้น

ควรกล่าวด้วยว่าวิสัยทัศน์ของพ.ต.ท.ทักษิณ นอกจากจะมีมิติเศรษฐกิจเพียงมิติเดียวแล้ว ยังเป็นเศรษฐกิจที่แคบ คือมองแต่เศรษฐกิจที่ผูกติดกับภาคธุรกิจสมัยใหม่ แต่ไม่ให้ความสำคัญกับภาคเศรษฐกิจที่ประชาชนส่วนใหญ่เกี่ยวข้อง ในขณะที่รัฐบาลตั้งเป้าชัดเจนในการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมและบริการ แต่สิ่งที่ประชาชนอยากเห็นมากกว่านั้นก็คือการตั้งเป้าว่าจะทำให้เศรษฐกิจรากหญ้าเติบโตอย่างยั่งยืน หรือทำให้เกษตรกรสูญเสียที่ดินน้อยลง

กล่าวอีกนัยหนึ่ง สิ่งที่คนไทยต้องการคือวิสัยทัศน์ของผู้นำที่ครอบคลุมทุกมิติ ผู้นำซึ่งไม่เพียงตั้งเป้าว่าจีดีพีจะเติบโตที่เปอร์เซ็นต์เท่านั้น หากยังพร้อมที่จะประกาศว่า จะลดอาชญากรรมที่เปอร์เซ็นต์ จะลดจำนวนเด็กเร่ร่อนให้เหลือกี่คนในแสน จะลดพื้นที่ที่ล่อลวงเยาวชนให้ทำชั่ว (เช่น แหล่งอบายมุข) และเพิ่มพื้นที่ทำดี (เช่น สนามเด็กเล่น ห้องสมุด) ที่เปอร์เซ็นต์ เราต้องการผู้นำที่ถือว่าการฟื้นฟูคุณภาพเยาวชนให้พ้นจากวิกฤตเป็นวาระของชาติ

การมีวิสัยทัศน์ที่ครอบคลุมทุกมิติโดยมีเป้าที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม จะช่วยให้รัฐบาลมีนโยบายอย่างเป็นบูรณาการอย่างแท้จริง นั่นหมายความว่า การกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจจะไม่มองแต่ผลได้ในทางเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่จะคำนึงถึงผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมด้วย คนเล็กคนน้อยจะไม่ตกเป็นเหยื่อของการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างแคบ ๆ อีกต่อไป ขณะเดียวกันหากตั้งเป้าอย่างจริงจังว่าจะพัฒนามิติทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมไปด้วย รัฐบาลก็จะพบว่า รัฐบาลหรือกลไกของรัฐอย่างเดียวนั้นไม่อาจจะผลักดันให้เกิดผลสำเร็จได้ จำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือของทั้งสังคม ต้องอาศัยหน่วยอื่น ๆ ของสังคม เช่น ครอบครัว ชุมชน เข้ามาร่วมในกระบวนการผลักดันด้วย นี่เป็นวิธีการที่ต่างอย่างสิ้นเชิงจากที่รัฐใช้ในการขับเคลื่อนให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เพราะในกรณีหลังนั้นรัฐสามารถสั่งการลงมาได้ โดยกลไกอื่น ๆ เพียงแค่สนองนโยบายเท่านั้น หรือมีเช่นนั้นก็เชิญชวนใครต่อใครให้มาลงทุน การมีวิสัยทัศน์รอบด้านจึงหมายความว่ารัฐจะใช้วิธีการเดิม ๆ อีกต่อไปไม่ได้ หากจะต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน ดังจะได้อีกกล่าวเป็นลำดับต่อไป

๒. เปลี่ยนจากการ “จัดการ” ประเทศ มาเป็นการ “ร่วมมือ” กับสังคม

พ.ต.ท.ทักษิณเห็นประเทศเป็นบริษัท ซึ่งมี “ผลกำไร” หรือ **bottom line** ทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องหลัก ดังนั้นจึงมีความเชื่อมั่นกับการบริหารประเทศด้วยวิธีที่เรียกว่า “การจัดการ”

การจัดการที่พ.ต.ท.ทักษิณคุ้นเคยเมื่อครั้งเป็นนักธุรกิจ (หรือถ้าแก่) ก็คือ การกำหนดทิศทางและสั่งการโดยทุกส่วนขึ้นตรงต่อตนเอง เมื่อมาบริหารประเทศก็ใช้วิธีการสั่งการจากบนลงล่างเป็นหลัก ทั้งนี้โดยอาศัย “พระเดช” คือ อำนาจรัฐ และ “พระคุณ” คือ เมตตาเงินหรือ

ผลตอบแทนทางวัตถุ เป็นปัจจัยหลักในการผลักดันกลไกต่าง ๆ ให้ขับเคลื่อนตามแนวทางที่ตนได้กำหนดไว้

ดูเหมือนว่าพ.ต.ท.ทักษิณจะเชื่อว่าประชาชนนั้นไม่สามารถคิดหรือริเริ่มทำสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้องเหมาะสมได้ด้วยตนเอง จำต้องอาศัยการชักจูงและผลักดันจากผู้นำหรือจากรัฐ เริ่มต้นด้วยการหว่านล้อมด้วยข้อมูล (ที่มักจะให้เพียงด้านเดียว) จากนั้นก็ชักจูงด้วยการสัญญาว่าจะให้รางวัลหรือผลตอบแทนทางวัตถุ เช่น จะนำโครงการพัฒนาต่าง ๆ มาให้ บ่อยครั้งก็พูดว่าจะไม่ให้รางวัลหากไม่ทำตาม (เช่น จะไม่ให้ความช่วยเหลือถ้ามาประท้วงหน้าทำเนียบหรือเชื้อผู้นำเอ็นจีโอ) มาตรการที่ควบคู่กันก็คือการใช้อำนาจรัฐมากำกับหรือขู่ว่าจะลงโทษ ดังเห็นได้จากกรณีสามจังหวัดภาคใต้ ทันทึ่ที่เกิดเหตุความไม่สงบขึ้นแต่ต้นปี สองสิ่งแรกที่พ.ต.ท.ทักษิณทำคือ ส่งกำลังทหารตำรวจลงไปเต็มอัตราศึก ขณะเดียวกันก็ประกาศว่าจะจัดสรรเงิน ๒๐,๐๐๐ ล้านบาทลงไปพัฒนาภาคใต้ แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่เคยสนใจคือการแสวงหาความร่วมมือจากประชาชนในภาคใต้ หรือการกระจายอำนาจเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นในการบริหารพื้นที่ภาคใต้ ผลก็คือสถานการณ์ภาคใต้เลวร้ายลง ผู้คนหวาดกลัวและไม่ไว้วางใจรัฐยิ่งกว่าเดิม ส่วนโครงการพัฒนาที่จะนำลงไปโดยไม่มีการปรึกษาประชาชนก็ไม่ช่วยให้ประชาชนมั่นใจว่าความเป็นอยู่จะดีขึ้นกว่าเดิมและวิถีชีวิตของตนจะได้รับการปกป้องการสู้กับผู้ก่อความไม่สงบนั้น ต้องเริ่มต้นจากการชนะใจประชาชน แต่จะชนะใจประชาชนไม่ได้เลยหากไม่เคารพเขา หรือเห็นเขาเป็นเพียง “พนักงานบริษัท” ที่มีหน้าที่ทำตามคำสั่งของผู้จัดการเท่านั้น

อำนาจนั้นมีอยู่ ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ อำนาจเหนือผู้อื่น (power over) พ.ต.ท.ทักษิณเชื่อในอำนาจประเภทนี้ คือเชื่อว่าหากตนมีอำนาจเหนือประชาชน ทั้งอำนาจรัฐและอำนาจเงิน ก็จะสามารถจัดการให้เกิดผลตามที่ต้องการได้ แต่ดูเหมือนพ.ต.ท.ทักษิณจะไม่รู้จักอำนาจอีก ๒ ประเภทที่เหลือ คืออำนาจร่วม(power with) กับอำนาจภายใน (power within)

อำนาจร่วมหมายถึงความสามารถในการทำให้สำเร็จได้ด้วยการร่วมมือกับผู้อื่น เราจะรู้จักและสามารถใช้อำนาจดังกล่าวได้ต้องเริ่มต้นจากการเคารพสติปัญญาและวิจารณญาณของผู้อื่น พร้อมทั้งฟังผู้อื่น โดยไม่ถือตัวว่าตัวเองฉลาดกว่าหรือถูกต้องกว่า อำนาจร่วมเกิดขึ้นได้เมื่อมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โต้เถียง เอาเหตุผลและข้อมูลมาแจ้ง เพื่อหาข้อสรุปและความเห็นพ้องต้องกัน ผลที่จะเกิดขึ้นก็คือความเห็นที่รอบด้านและความรู้สึกร่วมที่จะผลักดันให้เกิดความสำเร็จ และสิ่งที่ตามมาก็คือความสามัคคีและไว้วางใจที่จะทำงานร่วมกันต่อไปอีกในอนาคต

การบริหารประเทศโดยวิธีจัดการหรือใช้อำนาจบงการผู้อื่นนั้น ย่อมนำไปสู่การรวบอำนาจมากขึ้น และปฏิเสธการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้นำที่ใช้วิธีนี้ย่อมไม่สนใจที่จะเสวนาและแลกเปลี่ยนความเห็นกับประชาชน ไม่คิดที่จะนำข้อเท็จจริงหรือเหตุผลมาโต้แย้งกับผู้ที่คิดต่าง หากแต่ใช้วิธีบอกรัด หรือใช้คำพูดที่ดูถูก โจมตี และกล่าวหา หากไม่ได้ผลก็จะใช้วิธีขู่หรือ

อาจถึงขั้นใช้กำลัง ขณะเดียวกันก็พยายามหาพวกด้วยการใช้เงินเข้าล่อ นี่คือวิธีที่ผู้นำในระบบอุปถัมภ์ใช้กับผู้ที่อยู่ใต้การอุปถัมภ์ เป็นวิธีที่ “พ่อ” ซึ่งมีทั้งพระเดชและพระคุณ นิยมใช้เมื่อถูกคุกคาม แต่เนี่ยยอมมีใช้วิธีของผู้นำที่ต้องการให้ประเทศเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนอย่างแน่นอน

พ.ต.ท.ทักษิณควรจัดการประเทศให้น้อยลง และร่วมมือกับสังคมให้มากขึ้น แทนที่จะใช้อำนาจเหนือประชาชน ควรหันมาใช้อำนาจร่วมกับประชาชน นั่นคือสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการปรึกษาหารือและตัดสินใจ ส่งเสริมการกระจายอำนาจในทุกระดับ ขณะเดียวกันก็พยายามแสวงหาความเห็นพ้องต้องกันในหมู่ประชาชนเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนนโยบายต่าง ๆ ของประเทศ นั่นหมายความว่า ไม่เพียงแต่จะสนับสนุนให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนความเห็นกันอย่างกว้างขวางในสังคม รวมทั้งการเปิดเวทีให้มีการโต้แย้งอย่างอิสระและเท่าเทียม (เช่น สื่อมวลชน และเวทีประชาพิจารณ์) หากท่านเองต้องพร้อมที่จะเข้ามาร่วมเสวนาและโต้เถียงกับผู้เห็นต่างบนพื้นฐานของข้อเท็จจริง โดยหลีกเลี่ยงที่จะใช้อำนาจที่มีเหนือกว่า (รวมทั้งอำนาจสื่อที่มีอยู่ในมือ) ขัดขวางการแสวงหาความจริงที่ไม่สอดคล้องกับความเห็นของตน การเสวนาแลกเปลี่ยนดังกล่าวจะทำให้เกิดบรรยากาศและกระบวนการแห่งปัญญาที่จะพัฒนาสังคมไทยให้มีคุณภาพทางสติปัญญาและอารมณ์มากขึ้น ขณะเดียวกันผู้นำที่สามารถนำข้อถกเถียงดังกล่าวมาสรุปเป็นมติสาธารณะก็ย่อมจะได้รับความสนับสนุนและความยินยอมพร้อมใจจากประชาชน ทำให้สามารถผลักดันนโยบายต่าง ๆ ให้สัมฤทธิ์ผลและเกิดประโยชน์แก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า

ความยินยอมพร้อมใจของประชาชนยังเกิดขึ้นได้จากผู้นำที่มีคุณธรรม เสียสละ สัตย์ซื่อ มีสะอาด และมีเมตตากรุณา ผู้นำชนิดนี้ย่อมสามารถบันดาลใจให้ประชาชนเกิดความเสียสละและอุทิศตนเพื่อส่วนรวมได้ ยิ่งมีความอ่อนน้อมถ่อมตน รับฟังความเห็นของประชาชนและผู้เห็นต่าง ยิ่งได้รับความเลื่อมใสศรัทธามากขึ้น แม้จะไม่มีอาวุธและอำนาจเงินก็ตาม ผู้นำเช่นนี้ก็สามารถนำพาหรือร่วมมือกับประชาชนผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงได้ อำนาจชนิดนี้คืออำนาจประเภทที่ ๓ ที่เรียกว่า อำนาจภายใน (power within) อำนาจชนิดนี้เป็นสิ่งที่ พ.ต.ท.ทักษิณควรให้ความใส่ใจด้วยเช่นกัน การบงการโดยอาศัยเงินและอำนาจรัฐในมือมันไม่ช่วยให้บรรลุความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะเมื่อมหาชนกลางแคลงใจในความซื่อสัตย์สุจริต ความร่วมมือจากประชาชนด้วยความยินยอมพร้อมใจและเชื่อมั่นศรัทธาต่างหาก ที่สามารถก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนได้

แต่ผู้นำที่ดียอมไม่เพียงพยายามสร้างอำนาจภายในให้เกิดขึ้นกับตนเองเท่านั้น หากควรส่งเสริมให้ประชาชนมีอำนาจชนิดนี้ด้วยเช่นกัน นอกจากเป็นแบบอย่างแห่งคุณธรรมแล้ว ผู้นำยังควรส่งเสริมให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการบ่มเพาะคุณธรรม ไม่ส่งเสริมอบายมุขหรือสิ่งผิดศีลธรรมแม้จะทำให้มีรายได้เข้ารัฐมากขึ้นก็ตาม ขณะเดียวกันก็พยายามกระตุ้นให้กระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการแห่งปัญญาเผยแพร่ไปทั่วสังคม เช่น ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนความเห็นกันอย่างเสรีบนพื้นฐานของการเคารพซึ่งกันและกัน ส่งเสริมสื่อที่เอื้อต่อ

การพัฒนาทางปัญญา ไม่ยั่วยุให้เกิดโลภะ โทสะ และโมหะ สนับสนุนการศึกษาที่พัฒนาทั้งปัญญาและคุณธรรม มิใช่มุ่งแต่เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลกเท่านั้น

อย่างไรก็ตามการแสวงหาความร่วมมือจากประชาชนและการพัฒนาอำนาจภายในของประชาชนนั้น ไม่ควรเป็นภารกิจของผู้นำในฐานะบุคคลหรือคณะบุคคลเท่านั้น หากควรเป็นภารกิจของรัฐ โดยผนวกให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบอบ อันเป็นสิ่งที่จะกล่าวในลำดับที่ ๓

๓. กระจายอำนาจและส่งเสริมการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี

การกระจายอำนาจลงไปถึงระดับท้องถิ่นเป็นหลักประกันที่ดีที่สุดสำหรับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ส่วนร่วมดังกล่าวมิได้หมายถึงเพียงแต่การเลือกผู้แทนไปทำหน้าที่แทนตนเองเท่านั้น หากรวมไปถึงการมีส่วนร่วมโดยตรงในการพัฒนาคุณภาพชีวิต แก้ปัญหาของท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรสาธารณะ

การรวบอำนาจคือที่มาแห่งความรุนแรง โครงสร้างที่รวบอำนาจไว้ในกับคนกลุ่มเล็ก ๆ คือโครงสร้างที่เป็นบ่อเกิดแห่งความรุนแรง ความยากจน อดอยาก เจ็บป่วย และมีชีวิตที่ลำเค็ญของผู้คนจำนวนมาก ท่ามกลางทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์นับเป็นความรุนแรงอย่างหนึ่ง ความรุนแรงดังกล่าวมิได้มาจากไหนหากเกิดจากการที่ประชาชนในระดับล่างไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นต่อชีวิต และสาเหตุที่ไม่สามารถเข้าถึงหรือครอบครองทรัพยากรดังกล่าวได้ก็เพราะไม่มีอำนาจในการจัดการทรัพยากรเหล่านั้น (ซึ่งมิได้มีแค่น้ำ ป่า ที่ดินเท่านั้น หากรวมถึงการศึกษา วัฒนธรรม และคลื่นความถี่วิทยุโทรทัศน์) การผูกขาดอำนาจในการจัดการทรัพยากรไว้ในมือของรัฐเป็นต้นเหตุแห่งความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่แผ่ขยายไปทั่วประเทศ ยิ่งกลุ่มทุนระดับชาติเข้ามามีอำนาจรัฐและกลายเป็นผู้ผูกขาดการจัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์ในชาติดังปัจจุบัน ความรุนแรงดังกล่าวก็ยิ่งจะเพิ่มพูนมากขึ้นและเมื่อสถานการณ์สุกงอม ก็ย่อมลุกลามกลายเป็นความรุนแรงในทางกายภาพ ความไม่สงบในภาคใต้ใครเล่าจะปฏิเสธว่ามีได้มีรากเหง้าส่วนหนึ่งมาจากการที่ประชาชนระดับล่างถูกแย่งชิงทรัพยากรไปอย่างรวดเร็วโดยกลุ่มทุนซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ ปลาที่ทอดหายไปอย่างรวดเร็วและทรัพยากรชายฝั่งที่ถูกทำลายเพราะการรुक้าของนายทุนต่างถิ่นได้ทำให้ชาวบ้านยากจนลง วิถีชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างตั้งตัวไม่ติด สภาพดังกล่าวสร้างความไม่พอใจและความรู้สึกต่อต้านชิงชัง จนกลายเป็นเชื้ออย่างดีสำหรับการก่อความรุนแรงต่อเจ้าหน้าที่รัฐและ “คนนอก”

การกระจายอำนาจเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลจัดการท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในสิ่งที่มีผลกระทบกับเขา ไม่ว่าโครงการต่าง ๆ ของรัฐ หรือนโยบายเศรษฐกิจ เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการลดทอนความรุนแรงในสังคม อันที่จริงรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้มีมาตรการดังกล่าวอยู่แล้ว สิ่งทีพ.ต.ท.ทักษิณควรทำอย่างยิ่งคือ เคารพเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและทำให้รัฐธรรมนูญมีผลในทางปฏิบัติ ด้วยการออกกฎหมายลูก

ออกมา อาทิ กฎหมายประชานิยม กฎหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแล
ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งผลักดันให้กฎหมายป่าชุมชนออกมาเสียที่

ไม่ว่าจะมีเจตนาดีเพียงใดก็ตาม การตั้งตัวเป็นผู้ผูกขาดการจัดสรรผลประโยชน์แก่คน
ในชาติ จะไม่สามารถสร้างความสงบสุขและความผาสุกแก่ประชาชนได้อย่างแท้จริง ทุกวันนี้
ประชาชนได้แตกตัวเป็นหลายหมู่เหล่าที่มีผลประโยชน์แตกต่างกันหรือถึงขั้นขัดแย้งกัน สุทธิวิสัย
ที่รัฐจะจัดสรรให้ทั่วถึงและยุติธรรมได้ ทางออกที่ดีที่สุดคือการเปิดเวทีให้ประชาชนทุกส่วนมี
โอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการชี้แจง ถกเถียงและต่อรองผลประโยชน์กัน แน่หนอนว่าเวที
ดังกล่าวย่อมมีใช้รัฐสภาโดยเฉพาะสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งทุกวันนี้ถูกครอบงำด้วยนายทุน สภาที่
ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นเวทีหนึ่งที่รัฐบาลควรให้ความสนใจ แต่ควรจะมีเวทีที่
เปิดกว้างมากกว่านั้น ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดขึ้นได้จากกฎหมายประชานิยม อีกส่วนหนึ่งอาจเกิด
จากความริเริ่มของภาคประชาชนในการจัดตั้งเวทีสำหรับถกเถียงนโยบายสาธารณะ รัฐควร
ส่งเสริมความริเริ่มดังกล่าวดังกล่าว ขณะเดียวกันก็นำความเห็นที่หลากหลายจากเวทีดังกล่าว
มาสังเคราะห์เป็นนโยบาย จะว่าไปแล้วรัฐควรจัดตั้งหน่วยงานหรือผลักดันให้เมืองครมมหาชนที่
ทำหน้าที่สนับสนุนเวทีสาธารณะดังกล่าวด้วยซ้ำ

นี่คือกระบวนการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธีที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทย ไม่
ควรคิดว่าเวทีเหล่านี้จะก่อให้เกิดความแตกแยกในสังคม ตรงกันข้ามกลับจะช่วยให้เกิด
ความเห็นพ้องต้องกันได้ง่ายขึ้น อย่างน้อยก็ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
ท่ามกลางความหลากหลาย การมีเวทีที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายพูดและฟังอย่างเท่าเทียมกันและ
อย่างมีกติกา ย่อมช่วยให้เกิดความเข้าใจกันได้ดีกว่าการพูดผ่านสื่อหรือพูดต่างเวที

ว่าไปแล้ว สิ่งที่รัฐน่าจะเป็นห่วงมากกว่า มิใช่พฤติกรรมของประชาชนในเวที
สาธารณะ หากได้แก่พฤติกรรมของรัฐเอง รัฐนั้นคุ้นกับการใช้อำนาจจนเป็นนิสัย จึงทนไม่ได้
กับความเห็นต่าง ยิ่งผู้ที่เห็นต่างนั้นเป็นประชาชนคนเล็กคนน้อย ก็มักใช้อำนาจตามอำเภอใจ
มากขึ้น ดังที่มักใช้กับชาวบ้านที่ชุมนุมประท้วง ซึ่งบางครั้งมิได้ประท้วงรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่รัฐ
ด้วยซ้ำ แต่เจ้าหน้าที่รัฐกลับทำตัวเป็นคู่กรณีเสียเอง และบางครั้งก็ลงเอยด้วยการใช้กำลังกับ
ประชาชน การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของเจ้าหน้าที่รัฐในการใช้สันติวิธีเพื่อแก้ไขความขัดแย้งเป็น
สิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ที่พึงทำควบคู่กันก็คือการพัฒนาทักษะในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี
อันที่จริงทั้งหมดนี้คือจุดมุ่งหมายของการออกคำสั่งนายกรัฐมนตรีฉบับที่ ๑๘๗/๒๕๕๖ เรื่อง
นโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี แต่สิ่งที่ขาดไปอย่างน่าเสียดายก็คือความมุ่งมั่น
และความใส่ใจของผู้ออกคำสั่งคือตัวพ.ต.ท.ทักษิณเอง

อันที่จริงต้องพูดว่าการนิยมใช้กำลังเป็นสิ่งที่ฝังลึกในจิตใจ มิใช่แค่นิสัยธรรมดาเท่านั้น
ดังจะเห็นได้ว่า ทั้ง ๆ ที่มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีฉบับดังกล่าวตั้งแต่เดือนกันยายน ๒๕๕๖
ระบุว่า “ต้องยึดมั่นสันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่เป็นธรรมและสร้างความสงบสุขที่ยั่งยืน โดยเริ่มต้นที่
รัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐก่อน” แต่การอ้อมและวิสามัญชาติกรรมโดยเจ้าหน้าที่รัฐหาได้หยุดยั้งไม่
ดังกรณีทนายสมชาย นีละไพจิตร และทั้ง ๆ ที่มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีฉบับที่ ๖๘/๒๕๕๗

เรื่องนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งระบุว่า “ปฏิบัติการรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ด้วยการสนับสนุนของประชาสังคม...ไม่เอนเอียงต่อกลุ่มใดหรือฝ่ายใด และโดยสันติวิธี” แต่หลังจากลงนามโดยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธได้เพียงเดือนเศษ ก็เกิดการสังหารหมู่อย่างรุนแรงเกินกว่าเหตุที่มีสยิดกรือเซะและที่สะบ้าย้อยในวันเดียวกัน

การออกคำสั่งนายกรัฐมนตรีเพื่อส่งเสริมการใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหาอย่างเดียวไม่พอ จำต้องออกมาตรการอย่างอื่นออกมาด้วยโดยนายกรัฐมนตรีเองต้องมีความมุ่งมั่นและให้ความสำคัญยิ่งกว่านี้ โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรของเจ้าหน้าที่รัฐ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ และการพัฒนาทักษะในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ทั้งนี้ต้องเริ่มต้นจากตัวนายกรัฐมนตรีเองโดยการทำตนเป็นแบบอย่างในการรับฟังและปรึกษาหารือประชาชนมากขึ้น ไม่ลุแก่อำนาจหรือใช้อำนาจตามอำเภอใจ รวมทั้งไม่ส่งสัญญาณให้ใช้ความรุนแรงกับประชาชนโดยเฉพาะผู้ใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ นิเมิตติตรงที่สถาบันยุทธศาสตร์สันติวิธี สมาคมความมั่นคงแห่งชาติ มีความตั้งใจอย่างจริงจังที่จะผลักดันยุทธศาสตร์สันติวิธีให้เป็นยุทธศาสตร์ระดับชาติ พ.ต.ท.ทักษิณควรให้ความสำคัญกับหน่วยงานอย่างนี้มากขึ้น และส่งเสริมให้ทำงานได้มากกว่านี้

แนวทาง ๓ ประการที่กล่าวมาได้แก่ ๑)การมีวิสัยทัศน์ที่รอบด้าน ไม่ใช่มีแต่เศรษฐกิจเพียงมิติเดียว ๒)การเปลี่ยนจากการจัดการประเทศ มาเป็นการร่วมมือกับสังคม และ ๓)การกระจายอำนาจและส่งเสริมกระบวนการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี เป็นแนวทางที่จะช่วยให้ประเทศไทยหลุดออกจากกับดักแห่งความรุนแรงได้ การมีวิสัยทัศน์ที่รอบด้านจะช่วยให้การพัฒนาประเทศไม่พุ่งไปบนแนวทางเศรษฐกิจอย่างแคบ ๆ ที่เอื้อประโยชน์แก่คนส่วนน้อย แต่สร้างปัญหาและความทุกข์แก่คนส่วนใหญ่ ขณะเดียวกันการพัฒนาประเทศโดยคำนึงถึงทุกมิติ จะทำให้ประเทศไทยมีความเข้มแข็งมั่นคงขึ้นทั้งในทางสังคม วัฒนธรรม และการเมือง ไม่ใช่เจริญแต่ในทางวัตถุตั้งที่เป็นอยู่ในเวลานี้ ความเข้มแข็งดังกล่าวจะทำให้สังคมมีภูมิต้านทานต่อแนวโน้มที่จะใช้ความรุนแรงแก้ไขปัญหาก็ยังมีการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะทุกระดับ รวมทั้งมีอำนาจจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ภาคประชาชนจะเข้มแข็งขึ้นคุณภาพชีวิตจะดีขึ้น ขณะเดียวกันก็จะสามารถปกป้องวิถีชีวิตของตนได้โดยสันติวิธี

ในยุคที่กระแสโลกาภิวัตน์กำลังเชี่ยวกรากและมีอำนาจสูงในการครอบงำทำลายวิถีชีวิตของผู้คนและชุมชน โดยมีกลไกตลาดเป็นเครื่องมือสำคัญของทุนขนาดใหญ่ ชนิดที่ถึงขั้น “กำหนดชะตากรรมของคนส่วนใหญ่มาไว้ในมือของกลุ่มธุรกิจทั้งในและนอกประเทศไม่กี่กลุ่มเท่านั้น” ซึ่งเสกสรรค์ ประเสริฐกุลเรียกว่า “การโอนอธิปไตยจากรัฐมาสู่ตลาด”^{๑๒} การมุ่งมั่นที่จะพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการผลักดันทุกภาคส่วนให้เข้ามามีวิถีชีวิตผูกติดกับตลาดอย่างแน่นแฟ้นโดยเฉพาะตลาดที่ทุนขนาดใหญ่ครอบงำอยู่ (อาทิตลาดพืชผลจีเอ็มโอ หรือ “ตลาดเสรี”

^{๑๒} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล “การเมืองภาคประชาชนในยุคโลกาภิวัตน์: หลักการและความจำเป็นทางสถานการณ์” ใน เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง บ.ก. *รัฐชนกทักษิณ ๒* (กรุงเทพฯ:ขบคิดด้วยคน ๒๕๔๗) น.๑๕๒

ที่ทำกับประเทศมหาอำนาจ) ย่อมเท่ากับผลักดันให้ประชาชนเข้าไปติดกับดักที่ยากจะถอนตัวได้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมให้ภาคประชาชนมีความเข้มแข็งในการปกป้องท้องถิ่นและวิถีชีวิตของตนให้ได้มากที่สุด การพัฒนาสังคมในทุกมิติ ควบคู่กับการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรจะช่วยลดความรุนแรงจากการเอาเปรียบของทุนขนาดใหญ่ ขณะเดียวกันจะช่วยกำกับและถ่วงดุลมิให้รัฐตกเป็นเครื่องมือของทุนเหล่านี้ในการใช้ความรุนแรงกับประชาชนที่คัดค้านการขยายตัวของอำนาจทุน

การมุ่งเน้นเอาชนะหรือได้เปรียบในทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวอาจนำพาประเทศไปสู่อันตราย นั่นคือการเข้าไปอยู่ในอาณัติของโลกาภิวัตน์อย่างเต็มที่ ความข้อนี้นักเขียนชื่อ สมุทวณิช ได้เตือนไว้ว่า “ระบบโลกาภิวัตน์ไม่ได้กำหนดเงื่อนไขด้านกติกาเท่านั้น หากเลยไปกำหนดเป้าหมายของรัฐอีกด้วย กล่าวคือเป้าหมายสำคัญได้แก่การทำให้ประเทศมีขีดความสามารถทางการแข่งขันสูงที่สุดเท่าที่จะทำได้ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เป็นหนึ่งในสิบของประเทศที่นำลงทุนที่สุดในโลก เป็นหนึ่งในห้าของประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่คนนิยมที่สุดในโลก เป็นต้น”^{๑๓}

จะโดยรัฐหรือไม่ พ.ต.ท.ทักษิณได้ยอมให้กระแสโลกาภิวัตน์เข้ามาเปลี่ยนเป้าหมายของรัฐไทยไปไม่น้อยแล้วแล้ว เพราะบัดนี้พ.ต.ท.ทักษิณได้ประกาศอย่างชัดเจนว่า “ประเทศคือบริษัท” รัฐบาลและระบบราชการมีหน้าที่ผลักดันธุรกิจทุกระดับ โดยทุดไทยทั่วโลกทำหน้าที่เสนอขายสินค้าไทยไปทั่วโลกไม่ต่างจากเซลส์แมน การศึกษามีจุดหมายเพียงเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลก ขณะเดียวกันโดยอาศัยนโยบายต่าง ๆ อาทิ การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี การส่งเสริมพืชผลจีเอ็มโอ และการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน รัฐบาลไม่เพียงแต่นำประเทศสู่ตลาดโลกเท่านั้น หากยังเป็นสื่อชักนำตลาดโลกและทุนข้ามชาติให้เข้ามาครอบงำกำกับทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตของผู้คนทั้งประเทศยิ่งกว่าแต่ก่อน การมีอำนาจเบ็ดเสร็จเพื่อนำพาประเทศฝ่ากระแสโลกาภิวัตน์ตามวิสัยทัศน์ของพ.ต.ท.ทักษิณนั้นในที่สุดลงเอยด้วยการทำให้ประเทศตกเป็นเบี้ยล่างของโลกาภิวัตน์ รัฐแทนที่จะทำหน้าที่ปกป้องผู้คนจากการครอบงำของตลาด กลับทำตัวเป็นเครื่องมือของกลไกตลาดเสียเอง

มีแต่การคิดใหม่ทำใหม่ดังที่กล่าวมาเท่านั้น พ.ต.ท.ทักษิณจึงจะสามารถขับเคลื่อนประเทศไทยให้พ้นจากกับดักแห่งความรุนแรง ซึ่งมากับกระแสโลกาภิวัตน์ และเกิดจากการรวบอำนาจในโครงสร้างเดิมซึ่งมีรัฐเองเป็นองค์ประกอบสำคัญ

บทบาทของภาคประชาชน

อย่างไรก็ตามหากพูดเพียงเท่านี้แล้วจบ ก็เท่ากับว่ากำลังมองพ.ต.ท.เป็นอัศวินม้าขาว (หรือควายดำสุดแต่จะนิยม) การนำพาประเทศออกจากกับดักแห่งความรุนแรงมิใช่ภารกิจที่จะมอบหมายแก่ใครคนใดคนหนึ่งได้ จริงอยู่พ.ต.ท.ทักษิณมีส่วนไม่น้อยในการพาประเทศไทย

^{๑๓} ชัยอนันต์ สมุทวณิช จาก *รัฐชาติสู่รัฐตลาด* (กรุงเทพฯ:บ้านพระอาทิตย์ ๒๕๔๔) น.๙๙

ถล่มอีกในกับดักแห่งความรุนแรง ดังนั้นตัวท่านเองจึงมีความสำคัญในการแก้ปัญหาดังกล่าว แต่กับดักนี้มีไว้เพื่อเพิ่มในยุคทักษิณ หากมีมานานแล้ว โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองที่รวมศูนย์และก่อความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมได้ก่อตัวกันมานานแล้ว โดยได้รับการยอมรับ สนับสนุน หรือค้ำยันจากประชาชนส่วนใหญ่ สำนึกและบทบาทของประชาชนในผลักดันให้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างดังกล่าวจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สุดที่ได้สำหรับการนำพาประเทศไทย ออกจากกับดักแห่งความรุนแรง

เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ เราไม่อาจฝากความหวังไว้กับผู้นำคนหนึ่งคนใดว่าเขาจะยอมให้อำนาจที่รวมศูนย์อยู่นั้นกระจายออกไปจากมือของตัวเองอย่างง่าย ๆ อำนาจจะกระจายออกไปได้ก็โดยการผลักดันของประชาชนเอง

ด้วยเหตุนี้สิ่งที่เรียกว่าการเมืองภาคประชาชนจึงมีความสำคัญ ประชาชนควรรวมกลุ่มเพื่อจัดความรุนแรงเชิงโครงสร้างให้หมดไป ด้วยการเคลื่อนไหวให้มีการกระจายอำนาจมากขึ้น เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึง ครอบครอง และจัดการทรัพยากรสาธารณะอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ขณะเดียวกันก็มีส่วนร่วมมากขึ้นในการแก้ปัญหาปากท้อง พัฒนาคุณภาพชีวิต รวมทั้งร่วมกำหนดนโยบายเศรษฐกิจและสังคม ทั้งโดยตรงและโดยผ่านตัวแทน ทั้งนี้โดยตระหนักว่า เพียงแค่การกระจายเงินไปให้ชาวบ้าน (อย่างโครงการ SML) โดยยังคงรวบอำนาจการตัดสินใจไว้ที่รัฐนั้นยังไม่ใช่คำตอบที่แท้จริง เช่นเดียวกันกับรัฐที่ทำตัวเป็นผู้อุปถัมภ์ แม้จะหว่านโครงการเอื้ออาทรมากมายเพียงใด ทรายใดที่ไม่ผลักดันให้มีการกระจายอำนาจ ก็จะไม่ช่วยให้ความรุนแรงเชิงโครงสร้างลดน้อยลงไปได้เลย

การเคลื่อนไหวเพื่อเพิ่มอำนาจในการดูแลและปกป้องตนเองนั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นการประท้วงเรียกร้องให้รัฐกระจายอำนาจลงมา เช่น เรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เท่านั้น หากยังรวมถึงการขันอาสาเข้าไปรับผิดชอบกิจการส่วนรวมที่ถูกปล่อยปละละเลย เช่น รวมกลุ่มดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชน ช่วยกันป้องกันอาชญากรรมในละแวกบ้าน หรือร่วมกันตั้งศูนย์เยาวชนในชุมชน เพื่อแก้ปัญหาวัยรุ่นน่วมสุม ตลอดจนการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นต้น มีพื้นที่มากมายที่เปิดหรือรอให้ประชาชนเข้าไปมีบทบาทในทางสาธารณะ ซึ่งจะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนทั้งในด้านจิตสำนึก ความสามัคคี และทักษะในการทำงาน กล่าวอีกนัยหนึ่ง เป็นการเพิ่มอำนาจให้แก่ประชาชนขึ้นมา โดยไม่จำเป็นต้องช่วงชิงมาจากรัฐ การเข้าไปมีบทบาทในพื้นที่ดังกล่าวจัดว่าเป็นการเมืองอย่างหนึ่งที่เรียกว่าการเมืองภาคประชาชน

อย่างไรก็ตามในยุคที่สิทธิเสรีภาพของประชาชนถูกละเมิด อำนาจถูกรวมศูนย์ไว้ที่รัฐชนิดที่ขัดกับรัฐธรรมนูญ ชุมชนถูกคุกคามด้วยนโยบายการพัฒนาของรัฐ การรวมกลุ่มประท้วงคัดค้านรัฐจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองภาคประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การเคลื่อนไหวดังกล่าวโดยตัวมันเองย่อมเป็นการต่อสู้กับความรุนแรงเชิงโครงสร้าง แต่ที่จะต้องตระหนักไปด้วยกันก็คือ การพยายามป้องกันมิให้เกิดความรุนแรงเชิงกายภาพขึ้นมา ด้วยเหตุนี้ปฏิบัติการสันติวิธีจึงเป็นสิ่งจำเป็น ปฏิบัติการสันติวิธีมิได้หมายถึงการไม่ใช้อาวุธและพลัง

กำลังเท่านั้น หากยังรวมถึงการไม่ยั่วยุ่ คุกคาม หรือก่อความรุนแรงด้วยวาจา ขณะเดียวกันก็มีการเตรียมพร้อมป้องกันมิให้ความรุนแรงเกิดขึ้นจากทุกฝ่าย แม้ว่าเป็นการยากที่จะควบคุมการตอบโต้อีกฝ่ายหนึ่ง โดยเฉพาะฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐ แต่ก็ไม่ควรเปิดช่องให้อีกฝ่ายใช้ความรุนแรง และแม้จะเผชิญกับความรุนแรง ก็สามารถควบคุมดูแลให้ฝ่ายตนอยู่ในความสงบ ไม่ใช้ความรุนแรงตอบกลับไป จะทำเช่นนั้นได้ต้องมีการฝึกฝนอย่างจริงจัง

เป็นนิมิตดีที่องค์กรพัฒนาเอกชนหลายแห่งมีความคิดที่จะจัดตั้ง “เวทีภาคียุทธศาสตร์สันติวิธี” ซึ่งประกอบด้วยนักคิด นักปฏิบัติ ผู้นำชุมชน ผู้นำเครือข่าย และผู้ทรงคุณวุฒิทั้งจากภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคธุรกิจ มาพบปะหารือและขับเคลื่อนงานด้านสันติวิธีทั้งในระดับนโยบาย ยุทธศาสตร์ และปฏิบัติ ความริเริ่มดังกล่าวสอดคล้องกับหน่วยงานรัฐบางส่วน อาทิ สถาบันยุทธศาสตร์สันติวิธี สภาความมั่นคงแห่งชาติ นำเสียดายที่โอกาสดังกล่าวถูกละเลยจากนายกรัฐมนตรีนับปัจจุบันมาโดยตลอด แต่นั่นก็เท่ากับชี้ว่าความริเริ่มและความพยายามของภาคประชาชนเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากสำหรับการนำพาประเทศไทยให้รอดพ้นจากกับดักแห่งความรุนแรง สิ่งที่น่าจะได้เห็นในขั้นต่อไปก็คือการทำให้เวทีภาคีดังกล่าวเกิดขึ้นเป็นจริง และมีความเข้มแข็ง แต่แม้จะยังไม่เป็นจริง องค์กรสันติวิธีที่เกิดขึ้นในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา อาทิ ศูนย์สันติวิธีและธรรมภิบาล สถาบันพระปกเกล้า ตลอดจนสถาบันพุทธทาสภิกขุเพื่อสันติภาพ ก็เป็นนิมิตหมายที่ดีอีกประการหนึ่ง ข้อสำคัญก็คือองค์กรเหล่านี้จำเป็นต้องตระหนักถึงปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และแลเห็นถึงความสำคัญของการขับเคลื่อนโดยสันติวิธี เพื่อให้มีการแก้ไขปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองที่ก่อความรุนแรงดังกล่าว แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะไม่ไปลงมือทำเองก็ตาม

ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตามไม่ควรมองว่าการเมืองภาคประชาชนมีความสำคัญสำหรับการลดความรุนแรงเชิงโครงสร้างเท่านั้น ยังมีความรุนแรงอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่อาจมองข้ามได้เลย นั่นคือความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม คือความคิดความเชื่อหรือทัศนคติที่เป็นตัวรองรับสนับสนุนความรุนแรงทางกายภาพและความรุนแรงเชิงโครงสร้าง เป็นตัวการที่ทำให้ความรุนแรงทั้ง ๒ ประเภทกลายเป็นสิ่งชอบธรรมและเป็นที่ยอมรับของสังคมส่วนใหญ่^{๑๔}

ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมกำลังเป็นปัญหาที่น่าวิตกอย่างยิ่งในสังคมไทย มันมิใช่อุบัติการณ์ที่ปรากฏออกมาเป็นครั้งคราว หากแสดงตัวออกมาอย่างต่อเนื่อง และเป็นที่มาแห่งความรุนแรงที่เห็นจนชินตา อาทิ ความรุนแรงในครอบครัว แต่นับวันมันจะส่งผลให้เกิดความรุนแรงแบบรวมหมู่บ่อยขึ้น ความกระหึ่มกระหือของประชาชนผู้รักชาติซึ่งร่วมก่อความรุนแรงในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นั้นมิใช่อุบัติเหตุหรือไร้ที่มา มันสะท้อนถึงความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย และยังไม่หายไปไหน หากยังปรากฏให้เห็นเนื่อง ๆ ดัง

^{๑๔} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ *อาวุธมีชีวิต?: แนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง* (กรุงเทพฯ:ฟ้าเดียวกัน ๒๕๔๖) น.๕๑)

เห็นได้จากการแข่งขันสรรเสริญของประชาชนเมื่อมีการสังหารหมู่พลพรรคก๊อดดาร์มีที่ราชบุรี เมื่อปี ๒๕๔๓ และเมื่อมีการฆ่าตัดตอนกว่า ๒,๕๐๐ ศพ เมื่อปี ๒๕๔๖ และล่าสุดคือเมื่อมีการสังหารผู้ก่อความไม่สงบถึง ๑๐๘ คนเมื่อวันที่ ๒๘ เมษายนที่ผ่านมา ทั้งนี้ยังไม่ต้องพูดถึงความรุนแรงอีกมากมายในระดับที่เล็กลงมาทั้งที่เป็นข่าวและไม่เป็นข่าว

ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่กำลังเป็นปัญหาประการแรกคือความเชื่อที่ว่าคนช้วนั้นไม่มีศักดิ์และสิทธิแห่งความเป็นมนุษย์ หากสมควรที่จะต้องกำจัดออกไป ยิ่งเป็นฆาตกรด้วยแล้ว ต้องฆ่าให้ตายตกไปตามกันโดยไม่ต้องคำนึงถึงศีลธรรมหรือกฎหมายใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่มีอะไรที่สะท้อนทัศนคติดังกล่าวชัดเจนเท่ากับคำพูดของเกจิอาจารย์ท่านหนึ่งที่ว่า “ฆ่าคนชายยาบ้าบาบเท่ากับตบยุงตาย ๑ ตัว...อย่าให้มันอยู่รกแผ่นดิน ไม่ต้องให้มันไปติดคุก” แม้ไม่ต้องพูดถึงหลักธรรมทางพุทธศาสนาซึ่งปฏิเสธการฆ่าในทุกกรณี เพียงมองในแง่กฎหมาย ทัศนคติเช่นนี้มีแต่จะทำให้บ้านเมืองลุกเป็นไฟเพราะสนับสนุนให้ไม่ต้องมีข้อแม้ใด ๆ ทั้งสิ้น

ทัศนคติดังกล่าวทำให้ผู้คนสมานานลัทธิตาต่อตา ฟันต่อฟัน ไปได้ง่ายตาย ด้วยเหตุนี้คนเป็นอันมากจึงเข้าใจไม่ได้เมื่อคณะกรรมการอิสระตรวจสอบข้อเท็จจริงเหตุการณ์มัสยิดกรือเซะ มีข้อสรุปว่า การที่เจ้าหน้าที่ป่าระเบิดเข้าไปในมัสยิดนั้นเป็นการกระทำที่เกินกว่าเหตุ เพราะในทัศนะของคนจำนวนไม่น้อย ผู้ก่อความไม่สงบที่หลบอยู่ในมัสยิดนั้นสมควรตายสถานเดียว ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงข้อกฎหมายใด ๆ ทั้งสิ้น ความเชื่อว่าการแก้แค้นนั้นเป็นสิทธิอันชอบธรรมที่ใคร ๆ ก็ทำได้ โดยไม่ต้องรอศาลยุติธรรม กำลังระบาดอย่างแพร่หลาย เราจึงเห็นการรุมประชาทัณฑ์ผู้ต้องหาติดคุกจนกระทั่งขึ้นเป็นอาชญากร ราวกับว่าพลเมืองดีมีสิทธิละเมิดกฎหมายหรือละเมิดศีลธรรมก็ได้หากกระทำกับคนช้วน

ความรุนแรงนั้นมีพลวัตของมันเอง ในด้านหนึ่งความรุนแรงจะพัฒนาไปในลักษณะที่ร้ายแรงมากขึ้น ในอีกด้านหนึ่งเหยื่อของความรุนแรงก็จะตีวงกว้างขึ้น ไม่ใช่แค่ฆาตกรหรือผู้ค้ายาบ้าเท่านั้น หากยังรวมไปถึง “ผู้ไม่รักชาติ” หรือคนที่ “ไม่ใช่ไทย” ดังที่นักศึกษาประชาชนที่ชุมนุมอยู่ในธรรมศาสตร์เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ได้ประสบมาแล้ว และคนไทยในสามจังหวัดภาคใต้ได้ประสบมาตลอด ทั้งโดยถูกฆ่าอย่างเปิดเผยหรือถูกอุ้มหายตัวไป

ประเด็นนี้โยงไปสู่ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมประการต่อมา นั่นคือ ความเชื่อแบบชาตินิยมที่คับแคบ ได้แก่ชาตินิยมแบบชาติพันธุ์ ที่ถือว่าเชื้อชาติไทยเท่านั้นที่เป็น “ไทย” เชื้อชาติจีนหรือเชื้อชาติมลายูไม่มีสิทธิเป็นไทย ยิ่งไปกว่านั้นชาตินิยมแบบชาติพันธุ์ดังกล่าวยังควบคู่กับชาตินิยมที่เน้นวัฒนธรรมจำเพาะ กล่าวคือ ต่อเมื่อนับถือศาสนาพุทธ และพูดไทยเท่านั้นถึงจะเป็น “ไทย” ชาตินิยมดังกล่าวก่อให้เกิดความรุนแรงก็เพราะได้กีดคนไทยจำนวนไม่น้อยที่นับถือศาสนาคริสต์หรืออิสลาม พูดไทยไม่ได้ ให้กลายเป็นพลเมืองชั้นสอง ไม่มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกับคนที่มิใช่เชื้อชาติไทยหรือนับถือศาสนาพุทธ ชาตินิยมแบบคับแคบดังกล่าวแม้จะเพิ่งเกิดเมื่อ ๘๐ ปีมานี้ แต่ได้ฝังลึกและยังมีอิทธิพลไม่น้อยกับคนปัจจุบัน เกษียร เตชะพีระเคยถามนักศึกษาในชั้นว่า “นักศึกษาคิดว่าตนเองเป็นคนไทยหรือไม่?” ปรากฏว่า ในจำนวน ๘๑ คนมีผู้ตอบว่า ตนไม่ได้เป็นคนไทย ๑๐ คน และตอบอย่างกำกวม ๒๔ คน สาเหตุ

สำคัญก็เพราะผู้ตอบนั้นนับถือศาสนาคริสต์หรือไม่ก็อิสลาม เป็นลูกจีนหรือไม่ก็มีเชื้อแขก มิได้มีเชื้อไทยแท้ ๆ^{๑๔}

ในระยะหลังชาตินิยมหรือความเป็นไทยที่คับแคบนี้ได้ถูกนำมาใช้กับคนที่มีความคิดเห็นต่างจากตน โดยไม่จำเป็นต้องเป็นความคิดทางการเมืองเท่านั้น ไม่ใช่แต่คอมมิวนิสต์เท่านั้นที่ไม่ใช่ไทย ใครก็ตามที่เห็นขัดแย้งกับคนส่วนใหญ่ในเรื่องประวัติศาสตร์หรือความเชื่อท้องถิ่น เช่น ตั้งคำถามเกี่ยวกับวีรกรรมของท้าวสุรนารี หรือไม่เชื่อว่าศิลาจารึกหลักที่ ๑ ทำโดยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หรือไม่เห็นด้วยกับการห้ามผู้หญิงเข้าไปชั้นในของพระเจดีย์ที่มีพระธาตุอยู่ข้างใต้ ก็ถูกกล่าวหาว่าไม่ใช่คนไทยไปในทันที ผลที่ตามมาคือถูกกลุ่มพลังมวลชนเผด็จการเกลียดและสาปแช่ง น่าสงสัยว่าหากผู้ที่เห็นขัดแย้งดังกล่าวตกอยู่ในท่ามกลางผู้ชุมนุมเหล่านั้น เขาจะรอดออกมาได้โดยสวัสดิภาพหรือไม่

ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงการขาดขันติธรรมและเมตตาธรรมในหมู่คนไทย ซึ่งเป็นความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมประการต่อมา นับวันผู้คนจะยอมรับความเห็นที่ต่างจากตนได้ยาก และมีแนวโน้มที่จะมองเห็นคนเหล่านั้นเป็นศัตรู เมื่อมองเห็นเป็นศัตรูย่อมรู้สึกชอบธรรมที่จะใช้ความรุนแรงกับคนเหล่านั้นได้ง่าย อย่างน้อยก็ใช้ความรุนแรงทางวาจา ดังเห็นได้ทั่วไปตามเว็บบอร์ดต่าง ๆ ในแวดวงอินเทอร์เน็ต น่าสังเกตว่ากระบวนการดังกล่าวจะเริ่มจากการขีดเส้นแยกอีกฝ่ายให้เป็น “คนอื่น” หรือ “พวกมัน” จากนั้นก็กดอีกฝ่ายให้มีสถานะต่ำลง ที่นิยมใช้อย่างแพร่หลายคือการตีวงให้อีกฝ่ายเป็น “เสียงส่วนน้อย” จากนั้นก็ประทับตราว่า “ไม่ใช่คนไทย” หรือตั้งคำถามว่า “เป็นคนไทยหรือเปล่า?” ตามมาด้วยการกล่าวหาว่า “ไม่รักชาติ” เมื่อเป็นคนไม่หวังดีต่อชาติเสียแล้ว ก็ง่ายที่จะตีตราคาดโทษว่าเป็น “คนชั่ว” ถึงตรงนี้ก็ยอมรับรู้สึกชอบธรรมที่จะใช้ความรุนแรงกับคนเหล่านั้นอย่างน้อยก็ทางวาจา หากมีอำนาจก็ยอมทำมากกว่านั้น ทุกวันนี้วาทกรรมประชาธิปไตย ตามด้วยวาทกรรมชาตินิยม และตบท้ายด้วยวาทกรรมศีลธรรม กำลังถูกนำมาใช้สนับสนุนความคิดที่คับแคบและทัศนคติที่นิยมความรุนแรงอย่างเด่นชัดขึ้นทุกที ไม่ต้องสงสัยเลยว่าพ.ต.ท.ทักษิณเป็นตัวอย่างชัดเจนในการใช้วิธีการดังกล่าวกับผู้เห็นต่างจากตน

อันที่จริงมีความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมอีกหลายประการ ที่ยังไม่ไดกล่าวถึง อาทิ ทัศนคติที่ถือว่าผู้ชายเป็นใหญ่ในครอบครัว และดังนั้นจึงมีสิทธิที่จะใช้ความรุนแรงกับภรรยาหรือคู่ครอง โดยถือว่าเป็นเรื่องภายในครอบครัวที่คนอื่นไม่เกี่ยว ทัศนคติดังกล่าวสร้างความทุกข์ทรมานแก่ผู้หญิงเป็นจำนวนมากในสังคมไทย นอกจากนั้นยังได้แก่ทัศนคติรังเกียจคนจน เห็นคนจนเป็นคนขี้เกียจ ได้ไม่รู้จักพอ ถูกหลอกง่าย ไม่รู้จักคิด ดังนั้นผู้คนทั่วไปรวมทั้งรัฐบาลเอง จึงมีความรู้สึกในทางลบต่อชาวต่างชาติที่มาจากชนชั้นต่ำเพราะเชื่อว่ามือที่สามมาแย่ง

---

^{๑๔} เกษียร เตชะพีระ “คำถามความเป็นไทย” ตอน ๑-๒ มติชนรายวัน วันที่ ๓๐ กรกฎาคม และ ๖ สิงหาคม ๒๕๔๗ น.๖

รวมทั้งไม่รู้ลึกถึงขงขอบที่เขาเหล่านั้นถูกเอารัดเอาเปรียบ ทศนคติดังกล่าวสนับสนุนให้ความ
รุนแรงเชิงโครงสร้างยังดำรงอยู่อย่างหนาแน่น

หากความรุนแรงทางกายภาพเป็นเรื่องของตัวบุคคล และความรุนแรงเชิงโครงสร้าง
เป็นเรื่องของระบบหรือโครงสร้างที่อยู่เหนือตัวบุคคล ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมก็คือสิ่งที่อยู่ลึก
ลงไปจิตใจสำนึกของบุคคลซึ่งประกอบกันเป็นสังคม ความรุนแรงในระดับจิตสำนึกนี้เองที่เป็น
พื้นฐานให้กับความรุนแรงอีก ๒ ประเภท ด้วยเหตุนี้หากต้องการให้สังคมไทยเป็นสังคมที่
ปลอดจากความรุนแรงอย่างแท้จริง จำเป็นที่เราจะต้องช่วยกันขจัดความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม
ไปพร้อม ๆ กับความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่เป็นปัญหานั้นพื้นฐานก็คือการขาดขันติธรรมและเมตตา
ธรรม เมื่อครั้งที่หมอบรัดเลย์มาประกาศศาสนาคริสต์ที่เมืองไทยราว ๆ ๑๕๐ ปีก่อน มีเรื่อง
เล่าว่าคราวหนึ่งหมอบรัดเลย์ได้ยื่นประกาศศาสนาหน้าร้านขายพระพุทธรูป พร้อมกับโจมตีการ
นับถือรูปเคารพไปด้วย หมอบรัดเลย์พูดโจมตีจนเหนื่อยเนื่องจากอากาศร้อน เจ้าของร้านซึ่งนั่ง
ฟังอยู่อย่างสงบ รู้สึกสงสารจึงเชิญหมอบรัดเลย์มานั่งพักในร้านและสอบถามว่าเหตุใดเขาจึงทำ
อย่างนั้น ถ้าเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในกรุงเทพ ฯ ทุกวันนี้เราคงนึกได้ไม่ยากว่าจะเกิดอะไร
ขึ้นกับหมอสอนศาสนาผู้นั้น เห็นได้ชัดว่าขันติธรรมและเมตตาธรรมที่เจ้าของร้านแสดงออกมา
นั้นได้ขาดหายไปอย่างมากจากจิตใจของคนไทยทุกวันนี้ เรามีความยึดมั่นถือมั่นในความคิดกัน
มากขึ้น และทนความคิดเห็นที่ต่างออกไปได้น้อยลง ที่จริงไม่ใช่แต่ความต่างทางความคิด
เท่านั้น แม้ความต่างในด้านอื่น ๆ ก็สามารถทำให้เกิดความแตกแยกกันได้ง่าย อาทิ ความต่าง
ทางศาสนา เชื้อชาติ ฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา สถาบัน และแม้แต่ความต่างทางเพศและ
วัย

สู่วัฒนธรรมแห่งความสมานฉันท์

สังคมไทยจะหลุดจากความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมได้ ต้องเริ่มต้นจากการทำให้ขันติธรรม
และเมตตาธรรมกลายเป็นวัฒนธรรมของสังคม ขันติธรรมและเมตตาธรรมจะเกิดขึ้นได้อย่าง
แท้จริงเมื่อเรารู้สึกถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับผู้อื่น ตระหนักว่าเรามีความเหมือน
มากกว่าความต่าง แม้จะต่างความคิด ต่างภาษา ต่างเชื้อชาติ แต่เห็นอื่นใดเราทุกคนล้วนเป็น
มนุษย์เหมือนกัน รักสุขเกลียดทุกข์เช่นเดียวกัน ความรู้สึกเช่นนี้แหละที่จะทำให้เราเห็นใจ
กัน และมีความเอื้ออาทรต่อกันมากขึ้น

ควบคู่กับขันติธรรมและเมตตาธรรม ก็คือความตระหนักว่า ความรุนแรงนั้นไม่สามารถ
แก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน มันทำได้อย่างมากเพียงแค่ยุติปัญหาชั่วคราวเท่านั้น และไม่มี
หลักประกันว่าปัญหาจะไม่ลุกลามเลวร้ายลง ยิ่งใช้ความรุนแรงเพื่อขจัดความชั่วร้ายด้วยแล้ว
ความชั่วร้ายมีแต่จะเพิ่มมากขึ้น เพราะสิ่งที่ถูกขจัดไปคือตัวบุคคลเท่านั้น ขณะที่ผู้ใช้ความ
รุนแรงนั้นเองกลับจะถูกความชั่วร้ายครอบงำมากขึ้น เช่นเดียวกับตำรวจที่ใช้ความรุนแรงกับ
โจรเป็นอาชญากร ในที่สุดย่อมมีพฤติกรรมเยี่ยงโจรเสียเอง กล่าวคือ รีดไถ ปล้น หรือฆ่าผู้บริสุทธิ์

ดังเป็นข่าวอยู่เสมอ จะสู้กับความชั่วร้ายนั้นมีวิธีเดียว คือใช้ความดี และความดีนั้นย่อมแสดงออกโดยวิธีการที่สันติ

สันติวิธีมิใช่การยอมจำนน แต่เป็นการเผชิญหน้ากับปัญหา เราสามารถเผชิญกับปัญหาได้โดยไม่ต้องใช้วิธีหักโค่นทำลายล้าง หรือทำด้วยความเกลียดโกรธ แต่ทำด้วยความเมตตา นั่นคือไม่มองคู่กรณีเป็นศัตรูที่ต้องกำจัด เพราะมนุษย์นั้นหาใช่ศัตรูไม่ ความโกรธเกลียด อาฆาตพยาบาท ความโลภ และความหลงต่างหากคือศัตรูที่แท้จริง เมตตาธรรมนั้นมีพลังในตัวเองที่สามารถก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงได้ ในด้านหนึ่งเมตตาธรรมสามารถดึงเอาความดีงามออกมาจากใจของคู่กรณีและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ แต่ที่สำคัญไม่แพ้กันก็คือเมตตาธรรมยังสามารถยกระดับจิตใจของผู้ที่ใช้สันติวิธีได้ด้วย

วัฒนธรรมที่มีขันติธรรมและเมตตาธรรมเป็นพื้นฐานนั้น นอกจากจะเรียกร้องการเปลี่ยนมุมมองต่อผู้อื่นแล้ว ยังต้องอาศัยการเปลี่ยนมุมมองต่อตนเองด้วย นั่นคือไม่เอาตนเองเป็นศูนย์กลาง หรือเอาความเห็นของตนเองเป็นใหญ่ ยิ่งไปกว่านั้นก็คือจำเป็นต้องหันมามองตนเอง และรู้เท่าทันตนเองด้วยว่า ลึก ๆ แล้วเราชอบแบ่งเขาแบ่งเราโดยไม่รู้ตัว มนุษย์พร้อมจะเอาทุกอย่างมาเป็นเส้นแบ่งเขาแบ่งเรา ถ้าไม่เอาเผ่าพันธุ์มาเป็นเส้นแบ่ง ก็เอา ภาษา เชื้อชาติ ศาสนา สีผิว มาแบ่งเขาแบ่งเราแทน หรือไม่ก็เอาความคิด ฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา หรือสถาบันที่สังกัด มาเป็นเส้นแบ่ง แม้แต่สิ่งดีงามเช่นความดีหรือศีลธรรม ก็ไม่เว้นที่จะถูกเอามาใช้เป็นเส้นแบ่งด้วยเช่นกัน การแบ่งดีแบ่งชั่วชัดเจนว่า พวกฉันดี พวกแกเลว เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้ผู้คนขาดขันติธรรม เพราะเมื่อสรุปว่าอีกฝ่ายเลวเสียแล้ว ก็ไม่ต้องสนใจฟังมัน และเมื่อมันชั่ว ก็ต้องจัดการกับมันอย่างไม่ต้องปราณีปราศรัย เมื่อสาวให้ลึกลงไปจะพบว่า สัญชาตญาณที่ชอบแบ่งเขาแบ่งเรานั้นมีได้มาจากอะไรอื่น หากเกิดจากความสำคัญมั่นหมายในตัวตน หรือความยึดมั่นใน “ตัวกู ของกู” ความสำคัญมั่นหมายดังกล่าวนี้เองที่ทำให้เราชอบยึดเอาสิ่งต่าง ๆ มาเป็น “ของกู” โดยไม่รู้ตัว รวมทั้งแสวงหากลุ่มสังกัดเพื่อจะได้ยึดหมายว่าเป็น “พวกกู” ซึ่งก็คือการผลักให้คนที่เหลือกลายเป็น “พวกมัน” ไปเสีย จะเอาชนะสัญชาตญาณแบ่งเขาแบ่งเราได้ก็ด้วยการรู้เท่าทัน “ตัวกู ของกู” ไม่ยอมให้มันมาครอบงำจิตใจของเราง่าย ๆ

ขันติธรรม เมตตาธรรม ความไม่ในสันติวิธี ไม่นิยมความรุนแรง และการไม่เอาตนเองเป็นศูนย์กลาง คือสิ่งที่ต้องทำให้กลายเป็นวัฒนธรรมของสังคม วัฒนธรรมดังกล่าวซึ่งในที่นี้ขอเรียกว่า “วัฒนธรรมแห่งความสมานฉันท์” เป็นสิ่งที่จะนำพาสังคมไทยหลุดจากความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่กำลังลุกลามอยู่ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมดังกล่าวไม่อาจเกิดขึ้นได้ด้วยการเทศน์การสอนเท่านั้น หากยังต้องอาศัยการณรงค์ขับเคลื่อนทางสังคมเพื่อก่อให้เกิดสัมพันธภาพและทัศนคติอย่างใหม่ ซึ่งในที่นี้มีข้อเสนอบางประการ

๑. ส่งเสริมให้เกิดสายสัมพันธ์ข้ามกลุ่มทั่วทั้งสังคม

การขาดขันติธรรมและเมตตาธรรมแพร่ระบาดในสังคมไทยก็เพราะมีการสร้างกำแพงขวางกั้นระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม แม้วิถีชีวิตของโลกสมัยใหม่ดูเหมือนจะทำให้ผู้คนกลุ่มต่าง ๆ มีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่งสังคมสมัยใหม่ก็มีความซับซ้อนและชอยย่อยหลากหลายมากขึ้น การแตกตัวออกเป็นหมู่เหล่าต่าง ๆ มากมาย ทำให้ผู้คนสัมพันธ์กันอย่างฉาบฉวยมากขึ้น และยากที่กลุ่มต่าง ๆ จะรู้จักกันได้ทั่วถึง นอกจากนั้นความรู้สึกโดดเดี่ยวอ้างว้างในสังคมเมืองก็มักจะผลักดันให้ผู้คนเข้าหาสังกัดและจำกัดตัวอยู่ในกลุ่มของตน สภาพดังกล่าวได้ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ มากมายในสังคม (จะเรียกว่าช่องว่างทางอัตลักษณ์ก็ได้) ผลก็คือการมีทัศนคติและวิถีชีวิตที่แตกต่างกันอย่างมาก จนยากจะเข้าใจกันได้ แม้พูดภาษาเดียวกัน นับถือศาสนาเดียวกัน แต่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน ก็ยากที่จะสื่อสารกันให้รู้เรื่อง เพราะช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนเวลานี้ห่างกันไกลมาก ไม่ต้องดูอื่นไกล แม้ในครอบครัวเดียวกัน ช่องว่างระหว่างพ่อแม่กับลูกซึ่งเป็นวัยรุ่นก็กว้างมากจนเข้าใจกันได้ยาก ส่วนหนึ่งเพราะคู่มือทัศนคติคนละช่อง ใช้เวลาว่างคนละแบบ อยู่กับสิ่งแวดล้อม(และเทคโนโลยี)คนละแควดวง เมื่อเป็นเช่นนี้จึงไม่ต้องพูดถึงกลุ่มคนที่มีเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และท้องถิ่นที่แตกต่างกัน อาทิ คนเมืองกับชาวเขา ชาวพุทธในกรุงเทพฯ กับชาวมุสลิมในภาคใต้ ช่องว่างดังกล่าววันวันจะทำให้เกิดเป็นปฏิปักษ์กันมากขึ้น และมีขันติธรรมกันน้อยลง

ในบริบทดังกล่าว วัฒนธรรมแห่งความสมานฉันท์จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการสร้าง “สายสัมพันธ์พาดผ่าน” ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เป็นสายสัมพันธ์ที่ไม่เพียงข้ามวัฒนธรรม ภาษา เชื้อชาติ เศรษฐกิจ การศึกษา และภูมิประเทศเท่านั้น หากยังข้ามอายุ และเพศด้วย เพราะปฏิเสธไม่ได้ว่า ผู้ใหญ่ทุกวันนี้มีความเข้าใจเด็กและเยาวชนน้อยลงทุกที จึงลงเอยด้วยการมีทัศนคติในทางลบ และทำให้เกิดการกระทบกระทั่งและก่อความรุนแรงทางจิตใจและวาจาโดยไม่รู้ตัว

สายสัมพันธ์พาดผ่านนี้สามารถเกิดขึ้นได้ด้วยการจัดกิจกรรมเพื่อให้คนต่างกลุ่มต่างอัตลักษณ์มารู้จักกัน ที่ดีกว่านั้นก็คือ มาใช้ชีวิตร่วมกัน และทำงานด้วยกัน หน่วยงานของรัฐองค์กรธุรกิจ และองค์กรภาคประชาชน ควรร่วมกันจัดทำโครงการระดับชาติเพื่อสร้างสายสัมพันธ์พาดผ่านชนิดที่ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยอาศัยกิจกรรมเช่น การประชุม สัมมนา การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม การจัดค่าย กิจกรรมอีกอย่างหนึ่งที่จะช่วยได้อย่างมากคือการส่งเสริมอาสาสมัครลงไปทำงานในชุมชนที่มีอัตลักษณ์แตกต่างไปจากตน โดยไม่จำกัดเฉพาะคนหนุ่มสาว แต่ควรรวมผู้มีอายุด้วย โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้จากกันและกันเพื่อสร้างสมานฉันท์ระหว่างคนในชาติ นอกเหนือไปจากการช่วยเหลือชุมชนที่ยากไร้

สื่อมวลชนสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวได้ด้วยการนำเสนอเรื่องราวของคนกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะคนที่ไม่ได้อำนาจควบคุมสื่อ เช่น คนยากจน ชนกลุ่มน้อย ทั้งนี้เพื่อให้คนส่วนใหญ่เข้าใจปัญหาและมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ กรณีแม่ใหญ่ไฮเป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่าสื่อมวลชนมีอำนาจที่จะทำให้ผู้คนเกิดความเห็นใจคนยากไร้ได้ไม่น้อย แม้จะยังมองไม่เห็นถึงสาเหตุเชิงโครงสร้างก็ตาม

๒. เสริมสร้างกระบวนการแก้ไขความขัดแย้งในสังคม

ผู้คนมีอคติต่อกันส่วนหนึ่งก็เพราะไม่สามารถฟังผู้อื่นได้อย่างลึกซึ้ง ผู้คนมักจะเบียดเบียนกันส่วนหนึ่งก็เพราะไม่รู้วิธีที่จะจัดการกับความขัดแย้งโดยสันติวิธี ด้วยเหตุนี้กระบวนการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธีจึงเป็นอีกสิ่งหนึ่ง que ควรเผยแพร่ให้รู้จักกันมาก ๆ ถ้าจะให้ดีควรส่งเสริมให้มีขึ้นตั้งแต่ในระดับโรงเรียน ในสหรัฐอเมริกา มีโรงเรียนประถมและมัธยมนับพัน ๆ แห่งที่จัดอบรมทักษะการแก้ไขความขัดแย้งแก่นักเรียน เพื่อจะได้รู้จักวิธีการสื่อสาร การฟังอย่างตั้งใจ การจัดการกับความโกรธ และการหาทางออกร่วมกัน โรงเรียนบางแห่งถึงกับจัดตั้งศูนย์จัดการความขัดแย้งขึ้น โดยมีนักเรียนเป็นอาสาสมัครในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทบาดหมางระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกัน^{๑๖} ประสบการณ์ในหลายประเทศบ่งชี้ว่า การจัดการความขัดแย้งมิใช่เป็นเรื่องยุ่งยากซับซ้อน แม้แต่นักเรียนหรือเด็ก ๆ ก็สามารถทำได้ เพราะอาศัยทัศนคติในทางบวกและทักษะพื้น ๆ บางประการเท่านั้น อาทิ การรู้จักฟัง การเปิดใจกว้าง และความเห็นอกเห็นใจ

สถาบันการศึกษาในประเทศไทยควรมีการอบรมทักษะการจัดการความขัดแย้งให้แก่ นักเรียน ครู ขณะเดียวกันควรมีการอบรมให้แก่บุคคลภายนอกด้วย แน่แน่นอนว่าทักษะดังกล่าวต้องมีทัศนคติที่เกื้อกูลเป็นพื้นฐานด้วย จะพัฒนาทักษะให้ได้ผล ก็ต้องพัฒนาทัศนคติ อันได้แก่ ความใจกว้างและความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งก็คือขันติธรรมและเมตตาธรรมนั่นเอง นอกจากสถาบันการศึกษาแล้ว หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชนก็ควรให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ด้วย เพราะทุกหน่วยงานย่อมหนีไม่พ้นความขัดแย้ง เป็นที่น่ายินดีที่หน่วยงานภาครัฐของไทยได้ให้ความสนใจกับเรื่องนี้มากขึ้น อาทิ กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งจัดให้มีการวิจัยและอบรมด้านนี้แก่บุคลากรอย่างจริงจังในช่วง ๒ ปีที่ผ่านมา

หากมีการเผยแพร่กระบวนการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธีไปทั่วทั้งสังคม ผู้คนจะเข้าใจสันติวิธีดีขึ้น และมีทักษะในการแก้ปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรง ขณะเดียวกันขันติธรรมและเมตตาธรรมก็จะเพิ่มพูนมากขึ้นด้วย

ความสำเร็จของการใช้สันติวิธีแก้ปัญหาทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และระดับประเทศ เป็นประเด็นที่สื่อมวลชนควรให้ความสนใจ เพื่อช่วยให้คนส่วนใหญ่ในสังคมตระหนักว่ายังมีวิธีอื่นที่ทรงประสิทธิภาพและให้ผลยั่งยืนกว่าความรุนแรง

๓. สร้าง “จิตใหญ่” และสำนึกไทยที่ไม่คับแคบ

“จิตใหญ่” คือจิตที่ไม่เห็นแก่ตัว ไม่คิดติดตันอยู่กับผลประโยชน์ของตัวเอง เป็นจิตที่ไม่

^{๑๖} วิลเลียม ยูรี เขียน เบญจรัตน์ แซ่ฉั่ว แปล *กลยุทธ์การสมานไมตรี* (กรุงเทพฯ : สอนเงินมีมา ๒๕๔๗) น.

ตีกรอบจำกัดวงอย่างคับแคบ ว่าคนกลุ่มนี้พวกนี้เท่านั้นที่เป็นพวกของตน หากรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับมวลมนุษยน์ในโลกแม้จะต่างเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา หรือความเชื่อ เห็นมนุษย์ทุกคนเป็นเพื่อนร่วมโลกหรือเพื่อนร่วมทุกข์ที่ควรมีความเอื้ออาทรต่อกัน

องค์กรศาสนาควรส่งเสริมให้ผู้คนมีจิตใหญ่ แทนที่จะเอาศาสนามาเป็นเส้นแบ่ง ควรช่วยให้ศาสนิกชนไปพ้นเส้นแบ่งทั้งหลาย เพื่อให้เข้าถึงแก่นแท้ของศาสนาที่เห็นมนุษย์ทั้งปวงเป็นพี่น้องกัน โดยเฉพาะพุทธศาสนาซึ่งไปลึกถึงขั้นตั้งคำถามกับสำนักเรื่องตัวตน น่าจะมีบทบาทในการช่วยให้พุทธศาสนิกชนรู้เท่าทันความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน ซึ่งเป็นตัวการที่ขอบแบ่งเขาแบ่งเรา โดยเอาศาสนา ภาษา เชื้อชาติ เศรษฐกิจ การศึกษา และอะไรต่ออะไรอีกมากมาย มาเป็นเครื่องมือ

สถาบันการศึกษาตลอดจนองค์กรต่าง ๆ ในภาคประชาชนสามารถมีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้ด้วยการสร้างสายสัมพันธ์แห่งไมตรีจิตมิตรภาพระหว่างคนไทยกับคนชาติอื่น ๆ ดังที่เครือข่ายองค์กรสันติภาพในไทย ได้จัดทำโครงการปันน้ำใจให้เด็กอิรัก แม้จะเป็นโครงการเฉพาะกิจก็ตาม นอกจากการขยายจิตสำนึกแห่งความเป็นมนุษย์ให้กว้างไกลแล้ว การขยายจิตสำนึกแห่งความเป็นไทยให้กว้างขวางก็สำคัญ

ดังได้กล่าวแล้วว่าความเป็นไทยที่คับแคบ เป็นความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งวันนี้มีบทบาทไม่น้อยในการก่อความรุนแรงขึ้นในภาคใต้ การพยายามบังคับให้ผู้คนในสามจังหวัดภาคใต้นับถือพุทธศาสนาและพูดภาษาไทยเพื่อจะได้เป็นไทยตามนิยามของรัฐ ได้สร้างความบิบบิ้นแก่ผู้คนที่นั่นมาหลายสิบปี แม้เวลานี้แรงบีบบิ้นดังกล่าวจะบรรเทาเบาบางลง แต่ความรังเกียจเดียดฉันท์คนที่นี่ว่าไม่ใช่คนไทยเพราะไม่ยอมเปลี่ยนวัฒนธรรมให้เป็นไทยตามนิยามที่คับแคบ ก็ทำให้คนเหล่านั้นกลายเป็นพลเมืองชั้นสองไปโดยปริยาย ซึ่งในที่สุดความคับแคบก็ประทุออกมาเป็นความรุนแรงโดยคนจำนวนหนึ่ง

ทางออกย่อมไม่ใช่การผลักไสให้คนเหล่านั้นไปอยู่ประเทศอื่นอย่างที่หลายคนอยากให้เห็น ทางออกที่แท้จริงคือการเปลี่ยนสำนึกหรือนิยามความเป็นไทยเสียใหม่ ให้ครอบคลุมถึงคนทุกเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ที่เกิดในผืนแผ่นดินนี้ ครอบคลุมถึงคนทุกคนที่ปรารถนาจะฝากปัจจุบันและอนาคตไว้บนผืนแผ่นดินนี้ แม้จะมีอดีตหรือความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่ต่างกันก็ตาม พูดอีกนัยหนึ่ง แม้บรรพบุรุษจะไม่ได้มาจากเทือกเขาอัลไต ก็มีสิทธิเป็นคนไทยได้อย่างเต็มภาคภูมิ

ใช่แต่เท่านั้น แม้แต่คนจนก็ต้องได้รับการนับรวมให้เป็นเจ้าของแผ่นดินไทยด้วย นั่นหมายความว่าปัญหาของคนจนก็ต้องถือว่าเป็นปัญหาของชาติด้วย ไม่ใช่เรียกร้องให้คนจนเสียสละเพื่อชาติ ซึ่งเมื่อสาวไปถึงที่สุดแล้ว “ชาติ” ที่ว่าก็คือคนกลุ่มเล็ก ๆ ในเมืองที่มีอำนาจเงินและการเมืองอยู่ในมือนั่นเอง

สำนึกความเป็นไทยจะพ้นจากความคับแคบได้ นอกจากจะต้องอาศัยการแย่งชิงค่านิยามเพื่อไม่ให้ถูกผูกขาดโดยรัฐหรือผู้มีอำนาจ และการเชื่อมโยงคนไทยต่างกลุ่มต่างอัตลักษณ์ให้มารู้จักกันและเข้าใจกันแล้ว อีกปัจจัยที่สำคัญก็คือการเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม

ในการกำหนดความเป็นไปของชาติ รวมทั้งการกำหนดชะตากรรมของตนเองด้วย ขณะเดียวกัน ก็ต้องทำให้พื้นที่ทางการเมืองเปิดสำหรับทุกคน ทุกคนมีสิทธิที่ประท้วงคัดค้านเพื่อปกป้องวิถีชีวิตของตน มีสิทธิใช้ท้องถนนและสื่อมวลชนเป็นเวทีสำหรับการแสดงออกซึ่งความทุกข์ร้อนของตน ด้วยวิธีนี้ชาติจึงจะเป็นของทุกคน และทุกคนจะรู้สึกว่าเป็นคนไทยอย่างแท้จริง

การเมืองแห่งความเมตตา

ประเด็นข้างต้นเป็นสิ่งที่เข้าถึงความสำคัญของการเมืองภาคประชาชน การเคลื่อนไหวอย่างแข็งขันของประชาชนไม่ว่าเพื่อประโยชน์ส่วนรวมหรือเพื่อปกป้องวิถีชีวิตของตน ต้องถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการตอกย้ำว่าชาติเป็นของทุกคน แต่การเมืองภาคประชาชนจะมีคุณูปการมากกว่านั้นหากพยายามสร้างวัฒนธรรมแห่งความสมานฉันท์ไปพร้อม ๆ กัน นั่นคือกระทำด้วยขันติธรรมและเมตตาธรรม ไม่ติดยึดกับความคิดของตนจนเห็นผู้ที่คิดต่างเป็นศัตรู เห็นคู่กรณีเป็นเพื่อนมนุษย์ มีความอดทนอดกลั้น แม้จะถูกกระทำด้วยความรุนแรงก็ตาม แต่ก็พร้อมจะให้อภัยและมั่นคงในสันติวิธี ด้วยวิธีนี้การเมืองภาคประชาชนจะเป็น “การเมืองแห่งความเมตตา” (คำของชัชวาลน์ สถาอานันท์)^{๑๑} ไปพร้อม ๆ กัน

วัฒนธรรมแห่งความสมานฉันท์ ไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากคนทั่วทั้งสังคมอยู่ในภาวะสงบราบคาบ แต่วัฒนธรรมแห่งความสมานฉันท์สามารถเกิดขึ้นได้หากในสังคมนี้หากเรามี “การเมืองแห่งความเมตตา” ภาคประชาชนจะต้องชงกันสร้างการเมืองแห่งเมตตาให้มีมากขึ้น แม้ว่าจะต้องเผชิญกับความไร้เมตตาจากรัฐบาล ไม่ว่าจะรัฐบาลจะกล่าวหาด้วยถ้อยคำที่เป็นเท็จ วาดภาพให้เป็นตัวร้ายหมายทำลายชาติ แต่ก็ไม่ควรที่ภาคประชาชนจะตอบโต้ด้วยวิธีเดียวกัน ควรระลึกว่าศัตรูของตนนั้นไม่ใช่รัฐบาลหรือตัวบุคคลในรัฐบาล หากคือความหลงผิด ความโกรธเกลียด ในตัวเขา ใครก็ตามที่ใช้วิธีที่เลวร้าย ผลร้ายก็ย่อมจะตกแก่ตัวเขาเอง

จะว่าไปแล้ว ทศนคติและวิธีการของพ.ต.ท.ทักษิณ อาทิ การมองผู้ที่คิดต่างจากตนว่าเป็นศัตรู เป็นผู้ไม่หวังดีต่อชาติ การแบ่งเขาแบ่งเราอย่างชัดเจน รวมไปถึงจนถึงการขอใบอำนาจ เอาเงินเป็นที่ตั้ง ล้วนแต่เป็นภาพสะท้อนของคนไทยส่วนใหญ่ในสังคม ที่ตกอยู่ภายใต้วัฒนธรรมแห่งความรุนแรงและวัตถุนิยม สังคมไทยเวลานี้มีความรุนแรงกันมากแล้ว เป็นความรุนแรงที่มีได้มาจากความขัดแย้งทางด้านทรัพยากรหรือผลประโยชน์เท่านั้น หากยังมีความขัดแย้งทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมเพิ่มเข้ามาอีกอย่างชัดเจนในระยะหลัง ไม่นับถึงความรุนแรงระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มระหว่างสถาบัน (อาทิ อาชญากรรมและการวิวาทของวัยรุ่น) มองในแง่นี้การตอบโต้พ.ต.ท.ทักษิณด้วยวิธีการเดียวกัน มีแต่จะทำให้สังคมไทยตกอยู่ในสถานการณ์ที่เลวร้ายลง

สังคมไทยจะมีอนาคตที่ดีต่อเมื่อวัฒนธรรมแห่งความสมานฉันท์เข้ามาแทนที่วัฒนธรรมแห่งความรุนแรง สิ่งสำคัญเร่งด่วนที่สังคมไทยวันนี้กำลังต้องการก็คือ ความร่วมมือและ

^{๑๑} ชัชวาลน์ สถาอานันท์ *อาวุธมีชีวิต ? : แนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง* (กรุงเทพฯ :ฟ้าเดียวกัน

๒๕๔๖) น.๒๑

ไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน และความสมานฉันท์ของคนในชาติ ปราศจาก ๒ ปัจจัยดังกล่าว สังคมไทยจะมีแต่ความรุนแรงมากขึ้น วัฒนธรรมแห่งความสมานฉันท์และการเมืองแห่งความเมตตาจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง รัฐบาลโดยเฉพาะพ.ต.ท.ทักษิณควรตระหนักถึงมติดังกล่าว และถือเรื่องนี้เป็นเรื่องเร่งด่วนและสำคัญยิ่งกว่าเรื่องเศรษฐกิจด้วยซ้ำ พ.ต.ท.ทักษิณควรเร่งฟื้นฟูความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน ด้วยการเคารพและรับฟังประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น เคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชน พยายามชนะใจประชาชนด้วยความดีและคุณธรรม ยิ่งกว่าการใช้เงินและอำนาจรัฐผลักดันให้ทุกอย่างเป็นไปตามความต้องการของตน

ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การเยียวยาบาดแผลในจิตใจของประชาชนที่เกิดจากน้ำมือของเจ้าหน้าที่รัฐและรัฐบาล รัฐต้องยอมรับความจริงว่าที่ผ่านมาได้ใช้ความรุนแรงกับประชาชนหลายหมู่เหล่า สร้างความทุกข์ทรมานแก่ผู้คนเป็นอันมาก ทั้งโดยการละเมิดสิทธิในชีวิต ร่างกายและทรัพย์สิน ตลอดจนทำลายวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คน การอุ้มฆ่าและสังหารหมู่ตลอดจนการผลักดันโครงการต่าง ๆ เข้าไปในท้องถิ่นต่าง ๆ ตามอำเภอใจได้สร้างบาดแผลที่ฝังลึกในผู้คนจำนวนไม่น้อย ความไว้วางใจระหว่างประชาชนกับรัฐจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการที่รัฐยอมรับความผิดพลาดที่ผ่านมาและพร้อมจะแก้ไข วิธีดังกล่าวเท่านั้นที่จะช่วยให้บาดแผลในใจประชาชนได้รับการเยียวยา

ขณะเดียวกันการหันมาให้ความสำคัญกับมิติทางสังคมและวัฒนธรรมมากขึ้น จะช่วยให้รัฐสร้างสมานฉันท์ระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ ในสังคมได้ รัฐสามารถช่วยให้ทุกภาคส่วนของสังคมเกิดความเข้มแข็งตั้งแต่ระดับครอบครัวขึ้นไป ด้วยการปรับปรุงระบบการศึกษา ปฏิรูปสื่อไม่ให้กลุ่มทุนผูกขาด เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้าไปดูแลกำกับหรือใช้ประโยชน์ มีการส่งเสริมกิจกรรมภาคประชาชน เพื่อให้ร่วมกันแก้ปัญหาท้องถิ่นของตน ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศาสนา เยาวชน สวัสดิภาพ รวมทั้งการเสริมสร้างขนบธรรมเนียมและเมตตาธรรมให้เพิ่มพูนมากขึ้น สังคมไทยจะมีภูมิทัศน์ด้านต่อต้านความรุนแรงอย่างไม่เคยมีมาก่อน และสามารถจะหลุดจากกับบดักแห่งความรุนแรงได้ในที่สุด

เปิดหน้าต่าง สร้างสะพาน สมานใจ

ทางออกจากกับดักแห่งความรุนแรงทั้งหมดที่เสมอมานั้น สามารถสรุปได้ด้วยอุปมาอุปมัย ๓ ประการคือ

๑. เปิดหน้าต่าง

หน้าต่างนั้นเมื่อเปิดออก ย่อมทำให้เราสามารถเห็นโลกภายนอกได้ชัดเจนขึ้น ขณะเดียวกัน ก็ช่วยให้แสงแดดสดใสเข้าไปในตัวบ้าน นำความสว่างเข้ามาแทนที่ความมืด รัฐบาลโดยเฉพาะพ.ต.ท.ทักษิณ ควรเปิดใจเพื่อขยายวิสัยทัศน์ให้มีความรอบด้าน ไม่จำกัดแคบแคบอยู่เฉพาะมิติเศรษฐกิจ หากครอบคลุมไปถึงมิติทางสังคม วัฒนธรรม จริยธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าอย่างสมดุลทุกมิติ นอกจากนั้นยังควรเปิด

ใจรับฟังคำวิจารณ์หรือความเห็นที่ต่างจากตน เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้สื่ออย่างเสรีหรือมีเวทีที่จะแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่กระทบต่อวิถีชีวิตของตน การพยายามควบคุมสื่อหรือปิดกั้นไม่ให้ประชาชนมีเวทีแสดงความคิดเห็น อาทิ เวทีประชาพิจารณ์ แต่ที่จริงก็คือการปิดหูปิดตาของตัวท่านนั่นเอง การเปิดเสรีให้แก่สื่อต่าง ๆ และการเปิดให้มีประชาพิจารณ์อย่างถูกต้อง ช่วยให้ท่านเห็นความจริงอย่างรอบด้าน แม้ว่าแดดจะแรง เสียงจะดัง แต่ก็ไม่ควรปิดหน้าต่างไปเสียทั้งหมด เพราะบ้านจะอึดอัดและมีดมิด

ทางด้านประชาชน ก็ควรเปิดหูเปิดตารับรู้ความเป็นไปของผู้คนที่มียอดลักษณะและวิถีชีวิตต่างจากตน ไม่ควรรับรู้หรืออุดอู้อยู่กับผู้คนที่คิดเหมือนกับตน หรืออยู่ในแวดวงเดียวกับตน การเปิดใจรับรู้ สุขทุกข์ ความไฝ่ฝัน ของผู้คนต่างศาสนา ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม ย่อมช่วยให้เกิดความเห็นอกเห็นใจต่อกัน ความรู้ความเข้าใจในชีวิตและสังคมจะอุดมสมบูรณ์มากขึ้น ในทำนองเดียวกัน การรับฟังผู้คิดต่างจากตน ก็ช่วยให้เกิดปัญญาและมีจิตไม่คับแคบอย่างลืมน่าผู้ที่มีการศึกษาที่แท้จริงคือผู้ที่สามารถรับฟังทุกสิ่งได้โดยไม่หวั่นไหวและไม่สูญเสียความมั่นใจในตนเอง

๒. สร้างสะพาน

สะพานนั้นเป็นสื่อกลางให้ผู้คนติดต่อสัมพันธ์กันและเกิดความร่วมมือกัน ไม่มีสะพาน ผู้คนก็เหมือนอยู่คนละโลก และง่ายที่จะเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน

รัฐบาลควรก้าวจากปรากฏการณ์ของตน ออกไปแสวงหาความร่วมมือจากประชาชน แทนที่จะสั่งการจากหอคอย หรือใช้วิธี “จัดการ” โดยอาศัยเงินและอำนาจรัฐเป็นเครื่องมือ การกระจายอำนาจก็คือการสร้างสะพานเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในการขับเคลื่อนผลักดันประเทศให้รอดหน้าสู่ความผาสุก แทนที่จะเป็นฝ่ายทำตามบัญชาของรัฐแต่อย่างเดียว ประชาชนจะมาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับรัฐบาลได้ก็ต่อเมื่อรัฐบาลก้าวไปหาประชาชน เคารพและรับฟังเขา ไม่คิดที่จะใช้กลวิธีต่าง ๆ เพื่อดึงเขามาสนับสนุนรัฐสถานเดียว นอกจากนั้นควรช่วยให้ประชาชนเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ และมีอำนาจจัดการอย่างเท่าเทียมกัน มีใช้ผูกขาดโดยคนกลุ่มเล็ก ๆ

ในภาคประชาชนควรมีการสนับสนุนให้ประชาชนก้าวออกจากโลกของตัว ด้วยการสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ชนิดที่ไปพันเส้นแบ่งทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ฐานะทางเศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์ และการศึกษา ทั้งนี้เพื่อจะได้ลดอคติต่อกัน มีความเข้าใจกันมากขึ้นและรู้สึกถึงความ เป็นเพื่อนร่วมชาติหรือเพื่อนร่วมโลกมากขึ้น แม้จะมีความขัดแย้งกันทางด้านความคิด วิถีชีวิต หรือผลประโยชน์ แต่ก็สามารถเป็นมิตรหรือคืนดีกันได้เพราะรู้จักจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

๓. สมานใจ

ใจที่ประสานเข้าด้วยกันในฐานะเพื่อนร่วมชาติและเพื่อนร่วมทุกข์ย่อมนำไปสู่สันติ

สุข ห่างไกลจากการเบียดเบียนกัน บ้านเป็นบ้านและชาติเป็นชาติเพราะใจที่เป็นหนึ่งเดียวกัน
รัฐบาลควรตระหนักถึงความสำคัญของสร้างสมานฉันท์ในชาติ ไม่ว่าความสมานฉันท์
ระหว่างรัฐกับประชาชน หรือความสมานฉันท์ระหว่างประชาชนด้วยกัน ขันติธรรมและเมตตา
ธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ควรพูดจาสร้างความแตกแยก กล่าวร้ายคนที่เห็นต่าง ขณะเดียวกัน
ไม่ควรใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา เพราะมีแต่จะสร้างความร้ายฉาน รัฐบาลต้องพร้อมยอมรับ
ความผิดพลาดที่กำกับประชาชน ไม่มีอะไรที่สมานแผลในจิตใจได้ดีกว่าคำขอภัยและการให้
อภัย รางวัลแห่งการให้อภัยจะมีความหมายแท้จริงต่อเมื่อพ.ต.ท.ทักษิณเป็นแบบอย่างแห่งการ
ขอภัยและการให้อภัย

ในภาคประชาชนก็เช่นกัน จำเป็นต้องมีขันติธรรมและเมตตาธรรมต่อกันให้มากขึ้น
ทั้งนี้โดยตระหนักว่า แม้จะคิดไม่เหมือนกัน มีอัตลักษณ์ต่างกัน แต่ถึงที่สุดแล้วเราต่างเป็นเพื่อน
ร่วมโลกที่รักสุขเกลียดทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น แม้ว่าจะอยู่คนละฝ่ายในทางการเมือง แต่ก็ควรมี
เมตตาต่อกัน พร้อมจะให้อภัยกัน และมีเมตตาในสันติวิธี จะมีความคิดหรือความเชื่อใด ๆ ก็ตาม
อย่าให้ความคิดความเชื่อนั้นมาบั่นทอนจิตใจของเราจนกลายเป็นคนไร้เมตตา

ภารกิจยังไม่สิ้นสุด

การปฏิวัติตุลาคม ๑๖ ได้ผ่านมา ๓๑ ปีแล้ว เหตุการณ์ครั้งนั้นได้ทิ้งมรดกหลาย
ประการที่น่าความเจริญก้าวหน้ามาสู่สังคมไทย อย่างไรก็ตามภารกิจของการปฏิวัติครั้งนั้นยังไม่
บรรลุถึงจุดที่น่าพอใจ หนึ่งในภารกิจที่ยังไม่บรรลุนั้นก็คือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นี่คื
ภารกิจและความรับผิดชอบที่ทำทนายเราทั้งหลายในปัจจุบัน แต่เราจะทำภารกิจดังกล่าวให้
บรรลุผลได้อย่างไร ข้าพเจ้าคิดว่าเราคงต้องกลับไปทบทวนบทวิเคราะห์และข้อสรุปของเสน่ห์
จามริก ที่ได้นำมากล่าวไว้แต่ต้นปาฐกถานี้ อาจารย์เสน่ห์ได้ชี้ว่าการปฏิวัติครั้งนั้น “เรียกร้อง
ต้องการหลักการทางสังคมใหม่ เพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติ” หลักการที่ว่านั่นก็คือหลักการสิทธิ
เสรีภาพ ในทัศนะของข้าพเจ้า หลักการดังกล่าวแม้จะสำคัญ แต่ดูเหมือนจะไม่เพียงพอแล้วที่
จะทำให้ผู้คนในสังคมไทยอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้ สังคมไทยยังต้องอีกสิ่งหนึ่ง นั่นคือหลักการ
แห่งความสมานฉันท์ อันมีขันติธรรมและเมตตาธรรมเป็นพื้นฐานสำหรับการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่ง
สิทธิเสรีภาพที่พึงประสงค์ และ “เพื่อร่วมกันเผชิญปัญหาวิกฤตการเปลี่ยนแปลงและความ
ขัดแย้งของสังคมสมัยใหม่”

ภารกิจดังกล่าวแม้จะเป็นเรื่องหนัก แต่ข้าพเจ้ายังมีความหวังว่าด้วยการร่วมแรงร่วมใจ
ของผู้คนทั้งสังคมทั้งรัฐและประชาชน เราจะสามารถนำพาสังคมไทยให้หลุดพ้นจากกับดักแห่ง
ความรุนแรงได้ แม้อาจจะไม่ใช่นยุคทักษิณ แต่ก็ควรหวังว่าจะเป็นจริงได้ในยุคถัด ๆ ไป